

Veri Tabanlarının Hukukî Koruması “Legal Protection for Databases”

Dr. Mustafa ATEŞ^(*)

I. GİRİŞ

Eskiden çeşitli veri ve bilgilere ulaşmak, ulaşılabilen verileri ve bilgileri derlemek ve nihayet bunları ihtiyaç duyulduğunda kolaylıkla erişilebilecek bir şekilde ve amaca uygun ortamlarda muhafaza temek son derece güç bir iş ve uğraşı gerektirmekteydi. Ancak, zaman içinde basım ve yayın teknolojisinin gelişmesi, ulaşım ve iletişim araçlarının hızlanması ve yaygınlaşması ile birlikte bu işlerin başarılması daha kolay hale geldi. Günümüzde ise bilişim teknolojilerindeki gelişmeler; bilginin işlenerek her alanda kullanımına imkan verdiği gibi, bilginin mümkün olabilecek en kısa süre zarfında iletimini, çok geniş kitlelerce paylaşımını ve ekonomik bir değer olarak bilgiden maksimum düzeyde yararlanılmasını da beraberinde getirmiştir.

Çağımız “bilgi çağı” ve bilgi çağında yaşayan toplum da “bilgi toplumu” olarak nitelendirilmektedir. Bilgi çağının en revaçta varlık ve değeri ise şüphesiz ki bilgidir. Bilgiye sahip olan, sahip olduğu bilgiyi en iyi şekilde kullanabilen toplumlar çağımızın en uygar toplumları ve ülkeleri haline gelmiştir. Bilgi toplumu olarak nitelendirilen toplumlar işte bu toplumlardır. Bilgi toplumu ekonomilerinin en belirgin özelliği bilgiyi üretmek ve kullanmaktır. Artık bilginin maddi bir mal gibi ticarete konu edilmesi gündeme gelmiş ve günümüzde bilginin tedavülde olduğu “bilgi pazarlarından” (*information market*) söz edilmeye başlanmıştır.¹ Bilgiye dayalı ekonomileri etkileyen bilgi kıtlığı değil, bilginin toplanması, organize edilmesi, sürekliliğinin sağlanması ile bilgiye erişim ve bilginin sunumudur.²

İşte veri tabanlarının en temel işlevi firmalara, kişilere, toplumlara bilgiyle ilgili bu zorlukların üstesinden gelebilme imkanı sağlamasıdır. Veri tabanları bilgilerin toplandığı, depolandığı, somutlaştırıldığı, elle tutulur hale geldiği ve bu suretle ticari tedavüle konulabilme yani “pazarlanabilme” niteliğini kazandığı ürünlerdir. Veri tabanları sayesinde bilgiler belirli bir formata dönüştürülerek derlenmekte böylece kişiler tarafından kolaylıkla erişilebilir, kullanılabilir ve işlenebilir hale gelmektedir.³

Veri tabanlarının önemi bilgi, veri ve materyallerin elektronik ortama depolanabilir hale gelmesiyle artmaya başlamıştır. Günümüzde veri tabanının oluşturan bilgiler doğrudan sayısal (dijital) ortamda oluşturulabildiği gibi, kağıt ve benzeri fiziki ortamlarda bulunan bilgilerin sayısal ortama aktarılmasını kolaylaştıran teknolojiler sayesinde artık her türlü bilgi, veri ve materyaller elektronik ortama kolayca aktarılarak veri setleri oluşturulması mümkün

(*) Yazarın bu makalesi daha önce **AÜHFĐ, C.55/1, 2006, sh. 47-84’de** yayımlanmıştır.

¹ *Directive v 96/9/EC European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the legal protection of databases* [Official Journal, 27.03.1996, L 077/20-28]. Bak. Recital no. 3

² **Davison, J. Mark**, *The Legal protection of Databases*, Cambridge 2003, sh. 1. Veri tabanları konusunda ayrıca bak. **Sanks, T.M**, “Database Protection: National International Attempts to Provide Legal Protection for Database”, [*Florida State University Law Review*, 1998, Vol. 25/991]; **Czatnota, B., & R. Hart**, *Legal Protection of Computer Programs in Europe - A Guide to the EC Directive*, Butterworths, Wiltshire 1991, 58.

³ Örneğin veri tabanlarının daha yeni gelişmeye başladığı tarihlerde, 1988 yılında yapılan hesaplamalara göre dünyada 5 milyar ABD Dolarlık bir veri tabanı piyasasından söz edilmekteydi. **Tritton, Guy**, *Intellectula Property in Europe*, London 1996, sh. 212. Bugün bu rakam bunun yüzlerce katına ulaşmış olmalıdır.

bulunmaktadır. Bu çerçevede, kitaplar, resimler, fotoğraflar, haritalar, çeşitli plan, proje ve çizimler, her türlü ses ve görüntüler çok az yer tutacak şekilde ve çok az maliyetle sayısal ortamlarda depolanabilir hale gelmiştir. Örneğin bilim adamlarının tespitlerine göre insan geninin DNA'sının yapısı kağıt üzerinde toplanacak olsa 200.000 sayfaya ihtiyaç varken, bu bilgilerin tamamını sayısal ortama aktarmak istersek sadece bir kaç CD işimizi görmeye kâfi gelmektedir.⁴

Veri tabanı ile ilgili ilk düzenlemeler hukuk sistemimize 1995 yılında girmiştir. Ancak, veri tabanlarının ülkemizde de bir bilgi kaynağı olarak yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanmasına, veri tabanı üretiminde önemli mesafeler alınmış olunmasına rağmen, bu ürünlerin korunmasına ilişkin hukuki düzenlemeler üzerinde yeterli düzeyde inceleme ve bilimsel çalışmanın yapıldığını söylemek zordur. O nedenle, bu makalede, veri tabanlarının korunmasına ilişkin ülkemizde geçerli hukuk kuralları irdelenmeye çalışılmaktadır.

II. GENEL OLARAK VERİ TABANI KAVRAMI VE KORUMASI

1. KAVRAMIN TANIMI

Veri tabanı kavramı, belli bir sistem veya metod dahilinde düzenlenmiş elektronik, mekanik veya herhangi bir vasıta ile erişilmesi mümkün eserlerden, verilerden veya diğer materyallerden oluşan derlemeler ve koleksiyonlar için kullanılan bir kavramdır. Bir yazar veri tabanı kavramını basit ve kısaca "kolayca erişilebilmesi için düzenlenmiş kayıtlardan oluşan koleksiyonlar veya derlemeler" şeklinde tarif etmektedir.⁵ Veri tabanlarına ilişkin tariflerden de anlaşılacağı üzere, veri tabanları kişinin ihtiyaç duyduğu bilgiye kolayca ulaşabilmesinin sağlanması amacıyla kullanılmak üzere geliştirilen vasıtalarlardır. O sebeple, Belli bir amaç için kullanılmak üzere çeşitli bilgilerin belli bir sistem ve metod dahilinde toplanması, depolanması, derlenmesi suretiyle oluşturulan tüm ortamları genel olarak veri tabanı olarak nitelendirmek mümkündür.

Veri tabanlarının önemi kişisel bilgisayarların geliştiği ve yaygın olarak kullanılmaya başladığı 1960'lı yıllardan sonra daha çok önem kazanmaya başladı ise de, enformatik ürün olarak bilgisayar programlarından daha eski bir geçmişe sahiptir. Elektronik ve sayısal ortamların kullanılmasından evvel veri tabanları daha çok kağıt ve benzeri materyaller üzerinde vücut bulmaktaydı. Örneğin, bir il veya ilçede bulunan taşınmazların tapu kayıt ve tescillerinin yapıldığı defterlerden, nüfus kayıtlarının tutulduğu kütüklere, bir kütüphanede bulunan kitapların kaydedildiği kataloglardan, bir şehirdeki tüm abonelerin telefon numaralarını içeren rehberlere, sözlüklere, münhasıran ilan ve reklam amaçlı olarak yayımlanan gazete dergi vb yayınlara kadar pek çok yazılı ve basılı malzemeyi veri tabanı olarak nitelendirmek mümkündür.

2. KORUMANIN HUKUKİ GEREKÇELERİ

Veri tabanlarına sağlanan yasal korumanın gerekçesini açıklamaya çalışan iki temel yaklaşım söz konusudur. Bir görüşe göre veri tabanları, içeriğinde çeşitli fikir ve sanat eserleri yanında eser niteliğinde olmayan veri ve materyalleri bulursa da, bunlar belli bir sistem dahilinde toplanıp düzenlendikten sonra insanların istifadesine sunulduğu için netice itibarıyla

⁴ Davison, 2.

⁵ Braunstein, Yale, M, "Economic Impact of Database Protection in Developing Countries and Countries in Transition" *WIPO Standing Committee on Copyright and Related Rights*, 13-17 May 2002, <http://www.wipo.org/en/meetings/2002/scrr/doc/scrr72.do> (10.4.2005).

bir fikri üründür. Bir veri tabanı içeriğindekiilerin eser niteliğinde olup olmadığına bakılmaksızın, meydana getirilişi ve insanların istifadesine sunulduğunda yaratıcılık niteliği varsa, bunları da diğer fikir ve sanat eserleri gibi korumak gerekir. Buradaki “yaratıcılık” kavramını Fikir ve Sanat Eserleri Kanunumuzdaki (FSEK) “eser sahibinin hususiyeti” şeklinde ifade olunan eser olmanın subjektif unsuru olarak değerlendirebiliriz. Diğer bir ifadeyle veri tabanı meydana getirenin hususiyetini taşıyorsa, eser olarak nitelendirilir ve hukuk düzeninin eserler için öngördüğü fikri hak korumasından aynen yararlanır. Bu görüşe göre veri tabanının, onu meydana getirenin fikri çalışmasının bir ürünü olmaması, yani sahibinin hususiyetini taşıyamaması halinde, fikri hak korumasından yararlanması söz konusu değildir. Örneğin, belli bir konudaki eser isimlerinin listelenmesinden ibaret bir veri derlemesi yaratıcı unsur içermediğinden telif hakları kapsamında korunmaz.⁶

Veri tabanlarına ilişkin ikinci görüş ise, veri tabanlarının korunmasını “zahmetli iş” gerekçesine dayandırmaktadır. “Alın teri” (*sweat of brow*) doktrini de denilen bu görüş taraftarlarına göre, veri tabanlarının korunmasının nedeni, bu ürünlerin oluşturulmasının zahmetli ve zor bir iş olmasıdır. Gerçekten, kullanıcılar için belki bir düğmeye basmak suretiyle erişilebilen ve binlerce sayfa bilgi ve veriden oluşan bir veri derlemesini meydana getirmek insanlar için kolay bir iş değildir. Bu amaçla hem büyük bir bedeni ve fikri emek sarfedilmiş olabilir; hem de çok miktarda zaman ve para harcanmış olabilir. O nedenle, bir veri tabanı yaratıcı bir çabanın mahsulü olmasa bile, sırf bu iş için harcanan emek ve paranın hatırı için hukuk düzenince korunmalıdır. Bu görüşe dayanan veri tabanı korumasına “özgün olmayan veri tabanı koruması” da denilmektedir.

Önceleri sadece eser niteliğinde verileri içeren veri tabanları “derleme eserler” kategorisinde hukuki korumadan yararlanırken, eser niteliğini taşımayan verilerin de dijital teknolojiler sayesinde ekonomik, sosyal, kültürel, bilimsel ve benzeri pek çok amaçlar için kullanılmak üzere derlenmesi ve bu iş için büyük emek ve sermayeler harcanmaya başlanmasıyla birlikte, içeriğinde eser niteliğinde olmayan materyalleri bulunduran derlemelerin de korunması gündeme gelmiştir. Veri tabanı yapımcıları ve sahipleri, veri tabanlarının meydana getirilmesi ve piyasaya sürülmesi amacıyla yaptıkları yatırımların, emek ve sermayenin bedavacılar tarafından sömürüldüğü gerekçesiyle yasa koyuculardan etkili koruma önlemleri alınması talebinde bulunmaya başlamışlardır.⁷ Veri tabanlarının ekonomik sosyal, kültürel ve bilimsel alanlarda giderek artan önemi yasa koyucuları bu ürünlere etkin koruma sağlamaya yöneltmiştir. Bu çerçevede, eser niteliği taşımayan verilerin fikri hukuk kapsamında korunması ciddi eleştirilere konu olmuş ise de,⁸ bu tür ürünlerin niteliğine bakılmaksızın korunması için en uygun himayenin fikri hukuk kaideleri olduğu yönündeki görüş daha geniş bir taraftar kitlesi toplamıştır.

Uluslararası normlar ve çeşitli ülkelerin mevzuatı ve uygulamalarına bakıldığında, sadece birinci görüşün hakim olduğu ülkeler olduğu gibi, sadece ikinci görüşün hakim olduğu ülkeler de bulunmaktadır. Birinci görüşün hakim olduğu ülkelerde özgün olmayan veri tabanları bütünüyle korumasız bırakılmamaktadır. Bu gibi ürünler fikri hak korumasından yararlanamasa da, örneğin haksız rekabete dair hükümler çerçevesinde korunabilmektedir. Her iki görüşün de mevzuat ve uygulamaya yansıdığı hukuk sistemlerine de rastlanmaktadır. Ancak, her iki koruma ilkesini de benimseyen hukuk sistemlerinde, özgün nitelikteki veri

⁶ Goldstein, Paul, *International Copyright, Principles, Law and Practice*, Oxford 2001, sh. 176.

⁷ Davison, 2.

⁸ Reichman, J. H., “Database Protection at the Crossroads: Recent Developments and the Long Term Perspective” (<http://library.findlaw.com>). Makalenin kısa bir özeti için bak. Üstün, Gürsel, *Fikri Hukukta İşleme Eserler*, İstanbul 2001, 146.

tabanları diğer eserler gibi fikri hukuk hükümleri kapsamında korunurken, özgün olmayan ve zahmetli iş yaklaşımına göre korunması gerekli görülen veri tabanları için öngörülen himaye, genellikle fikri hukuk dışında veya bu hukuk alanında kalsa bile *sui generis* veya kendine özgü bir hukuki himaye öngörülmektedir. Aşağıda görüleceği üzere Bern Sözleşmesi, TRIPs ve WIPO Fikri Haklar Anlaşması gibi uluslararası hukuk metinleri özgün eser korumasını benimserken, AB ve ülkemiz veri tabanlarını her iki prensibe göre korumayı kabul etmiştir.

3. VERİ TABANI KORUMASINA DAİR ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

Veri tabanı korumasına ilişkin uluslararası düzenlemeleri “uluslararası sözleşmeler” ve “AB düzenlemeleri” şeklinde iki başlık altında ele almayı daha uygun buluyoruz. Zira, aşağıda ayrıntılı olarak görüleceği üzere, kanunumuzdaki veri tabanına ilişkin düzenlemeler hazırlanırken hem Edebiyat ve Sanat eserlerinin Korunmasına Dair Bern Sözleşmesi hükümlerinden hem de AB’nin Veri Tabanlarının Hukuki Korumasına Dair 96/9 sayılı Direktif hükümlerinden yararlanılmıştır. O nedenle, FSEK’te yer alan veri tabanına ilişkin düzenlemelerin yerindeliğini tetkik açısından, konunun bu iki boyutuna özet olarak değinmek yararlı olacaktır.

A. Uluslararası Sözleşmelerde Veri Tabanları

Veri tabanlarına ilişkin çok taraflı uluslararası düzenlemeler esas itibarıyla Bern Sözleşmesi, Dünya Ticaret Örgütü-WTO’nun Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması-TRIPs ve Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü-WIPO’nun Fikri Haklar Anlaşmasında (WCT) yer almaktadır.⁹

Uluslararası sözleşmeler içinde veri tabanlarına ilişkin en eski düzenlemeleri havi metin Bern Sözleşmesidir. Sözleşmenin 2(5) maddesi hükmüne göre, “Ansiklopediler ve antolojiler gibi içeriklerinin seçimi ve düzenlenmesi itibarıyla yaratıcı düşünce ürünü niteliğinde olan edebiyat veya sanat eseri derlemeleri, derlemeleri oluşturan münferit eserler üzerindeki haklara hanel gelmeksizin, fikrî haklar kapsamında korunur.” Sözleşmede derleme eserler için özel bir kategori belirlenmemiştir. Bu nedenle, söz konusu eserlerin de edebiyat ve sanat eseri olarak Sözleşme kapsamında korunacağı genel olarak kabul edilmektedir. Ancak bu maddenin ifade biçiminden de anlaşılacağı üzere, bu hükme göre ancak özgün nitelikli derlemeler korunabilmektedir.¹⁰

Öğretide, Sözleşmenin 2(5) maddesinin sadece edebiyat ve sanat eseri niteliğini taşıyan ürünleri havi derlemeleri kapsadığını, eser niteliği bulunmayan telefon rehberlerinin, katalogların, radyo ve televizyon program listeleri gibi verileri içeren derlemelerin bu kapsamda korunmayacağı, ancak üye ülkelerin bunları fikri hukuk kapsamında korumakta serbest oldukları savunulmaktadır.¹¹ Buna karşın söz konusu hükmün Bern Sözleşmesinin orijinal nitelik taşıyan veri ve benzeri materyal derlemelerini koruma dışında tutmadığı görüşünü savunanlar da bulunmaktadır. Zira, Sözleşmenin 2(1) maddesi hükmünde yer alan “edebiyat ve sanat eseri” kavramı, ifade biçimi ne olursa olsun edebî, ilmî ve artistik alandaki tüm ürünleri kapsamaktadır. Söz konusu hüküm çerçevesinde açıkça veri tabanlarından söz edilmemiş ise de burada sayılan eser türleri örnek kabilinden gösterilmiş olup, Sözleşme

⁹ Söz konusu uluslararası hukuk düzenlemeleri hakkında genel bilgi için bak. **Ateş, Mustafa**, “Fikri Haklar ve Bağlantılı Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye” [FMR, C. 6, 2006/1, 15-54].

¹⁰ **Ricketson, Sam**, *The Bern Convention for the Protection of Literary and Artistic Works: 1886-1986*, London&Reading 1987, 303; **WIPO**, *Intellectual Property Handbook: Policy, Law and Use*, Geneva 2001, sh. 433.

¹¹ **Ricketson**, 303.

sınırlı sayma esasını (*numerus clausus*) kabul etmiş değildir. O nedenle nitelik itibarıyla bu kapsamda değerlendirilebildiği takdirde maddede açıkça zikredilmeyen “veri tabanları” da özgün olmaları şartıyla Bern Sözleşmesinin sağladığı korumadan yararlanacaktır.¹²

Veri tabanları, uluslararası fikri hukuk alanında son dönemde yapılan düzenlemeler kapsamında da açıkça yer almıştır. Nitekim 15 Nisan 1994 tarihinde Marakeş’te imzalanan TRIPs Anlaşmasının 10.maddesinin 1.fikrasında; bilgisayar programlarının kaynak kodu veya obje kodu olup olmadığına bakılmaksızın Bern Sözleşmesinin 1971 metni anlamında edebi eser olarak korunacağı vurgulandıktan sonra, 2. fıkrasında veri tabanlarına ilişkin olarak da şöyle bir düzenlemeye yer verilmiştir: “Makinayla okunabilen veya başka bir biçimdeki veri derlemeleri yahut diğer materyaller, içeriklerinin seçimi veya düzenlenmesi itibarıyla fikri yaratıcılık ürünü olmaları kaydıyla, fikir ve sanat ürünü olarak korunur. Bu koruma içeriği oluşturan veri veya materyallere teşmil edilemez. Ancak, münferit veri ya da materyaller üzerindeki fikri haklar mahfuzdur.”¹³

Veri tabanlarıyla ilgili uluslararası nitelikteki bir diğer düzenleme de Dünya Fikri WIPO’nun Fikri Haklar Anlaşmasında (*Copyright Treaty*) yer almaktadır.¹⁴ Bu Anlaşmanın 5.maddesi “Veri Derlemeleri” (*Compilation of Data*) başlığını taşımakta ve “İçeriklerinin seçilmesi veya düzenlenmesi itibarıyla fikri yaratıcılık ürünü olan herhangi bir biçimdeki veri derlemeleri veya diğer materyaller, fikir ve sanat eseri olarak korunur. Bu koruma içeriği oluşturan veri veya materyallere teşmil edilemez. Ancak derlemenin içeriğini oluşturan veriler veya materyaller üzerindeki fikri haklar mahfuzdur” şeklinde bir hüküm içermektedir.¹⁵

Görüldüğü gibi TRIPs Anlaşması ve WCT’nin veri tabanlarının korunmasıyla ilgili düzenlemeleri birbirine benzerlik göstermektedir. Bu ikisi arasındaki yegâne fark, birincisinde “*makinala okunabilen veya herhangi bir biçimdeki veri tabanlarından*” söz edilirken ikincisinde “*makinala okunabilen*” ibaresine yer verilmeden sadece “*herhangi bir biçimdeki veri tabanlarından*” söz edilmektedir. Her iki sözleşmede de veri tabanlarının “*fikri yaratma ürünü*” olmasından söz edilmekte, “*korumanın içerikte yer alan veri veya materyalleri kapsamadığı*” vurgulanmakta ve “*veri tabanı içeriğinde yer alan veriler veya materyaller üzerindeki fikri hakların mahfuz olduğu*” ifade edilmektedir.

Bern Sözleşmesi ile TRIPs ve WIPO Fikri Haklar Anlaşmasının veri tabanlarıyla ilgili olarak koymuş oldukları “orijinallik” kriterini yani “fikri yaratma ürünü olma” (*intellectual creations*) unsurunu taşımayan veri tabanlarının bu sözleşmeler kapsamında korunup korunamayacağı kuşkuludur. Örneğin bir konuyla ilgili olabilecek tüm veriler seçim ve düzenlenmesinde herhangi bir kıstas gözetilmeden rastgele toplanmış olabilir veya bu veriler sadece alfabetik, kronolojik veya basit başka bir prensibe göre derlenmiş olabilir. Fikri hukuk anlamında hususiyet arzetmeyen bu tür bir veri bankasının oluşturulması için ise, yoğun bir emek, zahmet ve yüklü miktarda para harcanmış olabilir. Ancak bu veriler makina veya

¹² WIPO, 433.

¹³ TRIPs md. 10(2) hükmünün İngilizce metni şu şekildedir: “*Compilations of data or other material, whether in machine readable or other form, which by reason of the selection or arrangement of their contents constitute intellectual creations shall be protected as such. Such protection, which shall not extend to the data or material itself, shall be without prejudice to any copyright subsisting in the data or material itself.*”

¹⁴ WIPO Fikri Haklar Anlaşması (WCT) için bak. Ateş, *Uluslararası Sözleşmeler*, 45-47.

¹⁵ WCT’nin 5. maddesinin İngilizcesi şu şekildedir: “*Compilations of data or other material, in any form, which by reason of the selection or arrangement of their contents constitute intellectual creations, are protected as such. This protection does not extend to the data or the material itself and is without prejudice to any copyright subsisting in the data or material contained in the compilation.*”

herhangi bir vasıta ile okunabilir ortama aktarıldığında, birileri tarafından kolaylıkla kopyalanarak farklı amaçlar için kullanılabilir. Bu gibi durumlar için AB hukukunda benimsenen *sui generis* hak koruması, yukarıda sözü edilen uluslararası hukuk metinlerinin hiç birinde bulunmamaktadır. Ancak *sui generis hak* veya *nevi şahsına münhasır veri tabanı koruması* günümüzde uluslararası düzeyde de tartışılmaya başlanmıştır.¹⁶ Ulusal hukuklar alanında kabul görmeye başlayan bu tip veri tabanı koruma prensibinin pek uzak olmayan bir gelecekte uluslararası düzenlemelerde de yerini alacağı beklenmektedir.

B. Veri Tabalarının Korunmasına İlişkin AB Direktifi

Avrupa Topluluğunda üye ülkelerin veri tabanı korumasına ilişkin düzenleme ve uygulamaları arasında ciddi farklılıklar bulunmaktaydı. Almanya başta olmak üzere kimi üye ülkelerde ancak orijinalitesi yüksek düzeyli veri tabanlarına koruma sağlanırken, İngiltere, Hollanda ve Kuzey Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, alınteri yaklaşımının etkisiyle, özgün olmayan veri tabanlarına bile fikri hak koruması sağlanmaktaydı.¹⁷

Toplulukta mal ve hizmetlerin serbest dolaşımını olumsuz yönde etkileyen bu durumun ortadan kaldırılması amacıyla Topluluk Komisyonunca hazırlanan Direktif 11 Mart 1996 tarihinde kabul edilerek 16.4.1996 tarihinde yürürlüğe girdi. Böylece veri tabanları konusunda farklı koruma standartları koyan AB ülkeleri düzenlemelerini yeknesak hale getirmeye başlamışlardır. Anglo-Sakson ve Nordik ülkeleri ile Hollanda gibi düşük düzeyde özgünlüğü yeterli gören ülkeler standartlarını yükseltirken, Almanya ve benzeri ülkeler daha düşük düzeyli özgünlük taşıyan veri tabanlarını da hukuki koruma kapsamına almaya başlamışlardır. Bizdeki düzenlemelerin de mehası olan 96/9 sayılı Veri Tabanlarının Korunmasına Dair Topluluk Direktifine burada kısaca değinilmesinde yarar görülmektedir.¹⁸

Avrupa Topluluğunun 96/9 sayılı Direktifinin kapsamı veri tabanlarının korunmasına ilişkin hükümlerle sınırlıdır. Bu husus Direktifte açıkça hükme bağlanmış ve bu Direktifin elektronik araçlarla erişilebilen veri tabanlarının yapım veya işletilmesinde kullanılan bilgisayar programlarına uygulanmayacağı açıkça hükme bağlanmıştır (md. 1/3).

Direktife göre veri tabanı, “Sistematik veya metodik bir şekilde düzenlenen ve elektronik veya başka bir vasıta ile münferiden erişilebilen bağımsız eserlerin, verilerin veya diğer materyallerin bir derlemesidir” (md. 1/2). Direktif dibacesi (*recital*)’inde daha geniş kapsamlı bir tarife yer verilmiştir. Dibacenin 17. paragrafında veri tabanı kavramının; edebiyat, sanat ve müzik eserleri ile diğer eserlerin koleksiyonlarını veya metinleri, sesleri, görüntüleri, sayıları, verileri ve diğer materyallerin sistematik veya metodik bir şekilde düzenlenmesi suretiyle oluşturulan ve çeşitli şekillerde erişilebilen derlemeleri, ifade edeceği; bu derlemenin içeriğini oluşturan kayıt ve tespitler ile görsel-işitsel, sinematografik, edebi veya müzikal eserlerin bu Direktif kapsamında korunmayacağı belirtilmiştir.

96/9 sayılı Topluluk Direktifi koruma konusu olarak iki tür veri tabanından söz etmektedir. Bunlardan ilkini “orijinal veri tabanı” olarak adlandırmak mümkündür. İkinci tür veri tabanları ise Direktifte *sui generis* adı verilen korumaya tabi “orijinal nitelikte olmayan”

¹⁶ WIPO, 434.

¹⁷ Tritton, 213.

¹⁸ Genel olarak AB’nin fikri haklara ilişkin düzenlemeleri ve ülkemizin bu düzenlemeler karşısındaki durumu konusunda bak. Ateş, Mustafa, “Avrupa Birliğinde Fikri Haklara İlişkin Düzenlemeler ve Türkiye” [*LEGAL Fikri ve Sınai Haklar Dergisi*, 2005/4, 1044-1061].

veri tabanlarıdır.¹⁹ Orijinal veri tabanlarına ilişkin koruma hukuki niteliği itibarıyla “*copyright koruması*” yani telif hakkı korumasıdır. Buna göre, “İçeriklerinin seçilişi veya düzenlenişi itibarıyla meydana getirenin fikri yaratması niteliğinde olan veri tabanları, bu Direktif kapsamına telif hakkı korumasına tabidir. Hukuki koruma için başkaca kriter uygulanmaz” (md. 3/1). “Bu Direktifte öngörülen veri tabanı koruması, veri tabanlarının içeriğine teşmil edilemez ve içeriği oluşturan fikri ürünler üzerindeki telif haklarına halel getirmez” (md. 3/2).

Veri tabanı sahibi (yapımcısı) veri tabanı üzerindeki çoğaltma (md. 5/a), işleme (md. 5/b), yayma (md. 5/c) ve veri tabanı veya işlenmelerinin herhangi bir şekilde temsili ve kamuya sunulması (md. 5/d-e) konularında münhasıran hak sahibidir. Veri tabanının veya kopyasının yasal kullanıcıları da, kullanım için gerekli olduğu ölçüde ve belli sınırlar dahilinde 5.maddede belirtilen bu yetkileri kullanma hakkına sahiptir (md. 6). Ancak, üye ülkeler elektronik olmayan veri tabanlarına veri tabanı sahibinin çoğaltma hakkı bakımından üçüncü kişiler lehine kişisel kullanım istisnası getirebileceklerdir. Elektronik veri tabanları bakımından böyle bir istisna söz konusu değildir.²⁰ Elektronik olsun veya olmasın veri tabanları üzerindeki haklar eğitim, bilim, kamu güvenliği ve adli konularla ilgili olarak kullanılmak üzere üye ülkelerce sınırlandırılabilir. Ancak bu sınırlamalara ilişkin hükümler ve uygulamaları, hak sahibinin yasal haklarına zarar verecek şekilde ve veri tabanından normal yararlanma ilkesini ihlal edecek şekilde olmayacaktır (md. 5/2-3).

Orijinal olmayan veri tabanı korumasına gelince, 96/9 sayılı Topluluk Direktifi bu nitelikteki veri tabanları üzerindeki korumayı “*sui generis münhasır hak*” olarak ifade etmektedir. Özgün olmayan veri tabanlarından maksat, Direktifin 1.maddesi kapsamında yapılan tanıma uymayan yani niteliği itibarıyla “*meydana getirenin yaratıcı fikri çalışmasının mahsulü olmayan*” veri tabanlarıdır. *Sui generis* hak korumasına tabi veri tabanları nitelikleri gereği özgün olmamakla birlikte, meydana getirilmelerinde büyük emek ve para sarf edilmiş veri tabanlarıdır. Nitekim bu husus Direktif dibacesinin 39 ve 40. paragraflarında; amacın sadece orijinal nitelikteki veri tabanlarını korumak olmadığı, bir veri tabanının içeriğinin elde edilmesine, doğrulanmasına veya sunulmasına yapılan yatırımın, harcanan zaman, enerji ve emeğin de korunmasının amaçlandığı vurgulanmaktadır. Topluluk Direktifinin 7.maddesinde üye ülkelere, “veri tabanının içeriğinin oluşturulmasına, doğrulanmasına veya sunulmasına nitelik ve nicelik açısından esaslı nispette yatırım yapan veri tabanı yapımcısına, veri tabanının içeriğinin nicelik ve/veya nitelik yönünden önemli bir kısmının başka bir ortama aktarılmasını veya yeniden kullanılmasını (yayımlanmasını) engellemek amacıyla, *sui generis* bir hak tanımları” yükümlülüğü getirilmiştir.

Direktifin ilk taslağında olmayan *sui generis* hak korumasına ilişkin düzenlemeler, Anglo-Sakson ve Nordik ülkelerindeki ulusal düzenlemelerin etkisiyle daha sonra ilave edilmiştir. Zira, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, Almanya ve Fransa gibi Kıta Avrupası ülkelerinde veri tabanlarının korunabilmesi için “yüksek düzeyde yaratıcılık-orijinalite” şart koşulmuşken, Anglo-Sakson ve Nordik ülkelerinde yaratıcılık düzeyi daha düşük, hatta önemli bir özelliği bulunmayan veri tabanlarına bile fikri hak koruması sağlanmaktadır. Topluluk Direktifi her iki nitelikteki veri tabanlarına da koruma sağlamak suretiyle üye

¹⁹ AB hukukunda veri tabanları konusunda ayrıntı için bak. **Çolak, Uğur**, “Topluluk ve Türk Hukukunda Veri Tabanlarına Sağlanan Sui Generis Koruma ve Spin-Off Teori” [FMR, 2005/1, 20-67]; **Şekerci, R**, “Avrupa veri Tabanı Yönergesinin Türk Hukukuna Uygulanması” *Bilişim Toplumuna Giderken Psikoloji, Sosyoloji ve Hukukta Etkiler Sempozyumu*, Ankara 23-24 Mart 2001; **Topaloğlu, Mustafa**, *Bilişim Hukuku*, Adana 2005, sh. 69-70.

²⁰ **Brown/Brayn/Conley** “Database Protection in a Digital World” [Richmond Journal of Law&Technology (1999) Vol. VI/1, sh. 20].

ülkeleri arasında veri tabanlarına ilişkin koruma hükümlerinin birbirine yaklaştırılması amaçlanmıştır. Topluluğun *sui generis* korumayı benimsemesinin bir diğer amacı da, bilişim pazarında topluluk ile ABD arasında bulunan mesafeyi kapatmaktır. Gerçekten de ABD ile AB arasında bu anlamda kıyası kabil olmayan bir mesafe bulunmaktadır.²¹

Ancak, Direktifte orijinal veri tabanlarına sağlanan koruma düzeyi ile orijinal olmayan veri tabanlarına sağlanan koruma düzeyi aynı değildir. Örneğin koruma süresi yönünden orijinal veri tabanları genel hükümlere tabi iken,²² orijinal olmayan veri tabanları için 15 yıllık bir koruma süresi öngörülmüştür.²³ Keza, Direktif *sui generis* hak korumasını sadece AB vatandaşlarına ve AB’de daimi ikametgahı bulunan kişilere ait veri tabanları için tanımıştır. Üçüncü ülke vatandaşları için ise mütekabiliyet esası getirilmiştir (md. 11).

2005 Aralık ayında Topluluk Komisyonunca 96/9 sayılı Direktifin amacına ne ölçüde ulaştığının tespitini amaçlayan bir etki değerlendirme raporu yayımlanmıştır.²⁴ Söz konusu raporda özellikle *sui generis* hakkın veri tabanları üzerindeki ekonomik etkileri kesin olarak tespit edilememiş ise de, Avrupa yayıncılık endüstrisi çevrelerinden alınan yansımalar, bu koruma prensibinin Avrupa Birliği yayıncılık endüstrisinin başarısı için hayati öneme sahip olduğunu göstermektedir. 2005 Ağustos-Eylül döneminde yapılan bir on-line anketin sonuçlarına göre, ankete yanıt verenlerin büyük bir çoğunluğu, *sui generis hak* korumasının veri tabanlarına hukuki teminat kazandırdığını, veri tabanı korumasına ilişkin masraflarda hak sahiplerine tasarruf sağladığını, veri tabanlarının üretimi ve pazarlanmasında önemli fırsatlar yakalandığını ifade etmişlerdir.

III. HUKUKUMUZDA VERİ TABANLARI

1. GENEL OLARAK

Veri tabanları kavram olarak hukukumuza FSEK’in işlenmelerle ilgili 6.maddesine 1995 yılında 4110 sayılı Kanunla eklenen 11.bendiyle girmiştir. Anılan maddenin 11.bendi hükmü şu şekildedir. “Belli bir maksada göre ve hususi bir plan dahilinde verilerin ve materyallerin seçilip derlenmesi sonucu ortaya çıkan ve bir araç ile okunabilir veya diğer biçimdeki veri tabanları (Ancak, burada sağlanan koruma, veri tabanı içinde bulunan veri ve materyalin korunması için genişletilemez).” Mezkur bentteki “*ve bir araç ile okunabilir veya diğer biçimdeki*” ibaresi 4630 sayılı Kanunla eklenmiştir. Bu hükmün kaleme alınmasında

²¹ Nitekim, Türkiye-AB katılım süreci kapsamında Fikri Mülkiyet Hukuku faslıyla ilgili olarak Brüksel’de 6-7 Şubat 2006 tarihinde yapılan ve aralarında yazarın da bulunduğu tanıtıcı tarama toplantısında, AB Komisyonu yetkililerince bu konuda ABD’nin çok gerisinde oldukları açıkça ifade edilmiştir. Buna göre AB’nin müzik CD’si ve benzeri ürünlerin satışında ABD’den sekiz kat daha geride olduğu, AB’de ferd başına düşen on-line müzik eseri kullanımının ABD’nin 1/8 kadarı olduğu, dünya bilişim pazarında öncelikle ABD ile rekabet edebilmek ve önemli bir paya sahip olabilmek için veri tabanları, müzik ve sinematografik ürünler başta olmak üzere tüm enformatik ürünlerin etkin şekilde korunduğu bir fikri haklar rejiminin tesisinin Topluluk için ihmal edilemez bir görev olduğu bir ifade edilmiştir.

²² AB’de fikir ve sanat eserleri üzerindeki haklar ile bağlantılı haklara uygulanacak koruma süreleri 29 Ekim 1993 tarih ve 93/98 sayılı Koruma Sürelerinin Yeknesaklaştırılması Hakkında Direktifte (md. 1) genel olarak eser sahibinin hayatı boyunca ve ölümünden sonra 70 yıl şeklinde belirlenmiştir. Anılan Direktif için bak. [Official Journal, 1993, L 290/9]. Koruma süresi ile ilgili ayrıntılı bilgiler için bak. **Ateş, Mustafa**, *Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması*, Seçkin, Ankara 2003, sh. 241-267.

²³ Bu koruma süresi, veri tabanının içeriğinde esaslı bir değişiklik yapılması halinde, yeni yatırım için her seferinde 15’er yıllık süre ile uzayabilmektedir. Ayrıntı için bak. Direktif, md. 10.

²⁴ **Commission of the European Communities**, *DG Internal Market and Services Working Paper – First Evaluation of Directive 96/9 on the Legal Protection of Databases*, Brussels 12 December 2005.

TRIPs Sözleşmesi ile o tarihte henüz yürürlüğe girmemiş olan 96/9 sayılı Topluluk Direktif taslağından etkilenildiği anlaşılmaktadır.

1995 yılında AB ile imzalanan Gümrük Birliği Anlaşması ile üstlenilen taahhütler kapsamında alelacele kaleme alınan metin, gerek ifade şekli gerekse kanun yapma tekniği bakımından düzgün değildir. Aynı şekilde 11.bentte yer alan ifade aslında genel anlamda bir veri tabanı tarifi olup, özgün olan veya olmayan tüm veri tabanlarını kapsamaktadır. Esasen bu tarifin yerinin bu madde değil, FSEK md. 1/B olması gerekmektedir. Zira FSEK md. 6 işleme ve derlemeleri özel olarak düzenleyen bir hükümdür.

Veri tabanları derleme niteliğinde fikri ürünlerdendir. Madde 6'nın 11.bendi kapsamında düzenlenmek istenen veri tabanları ayrıntısını aşağıda göreceğimiz gibi, sadece özgün nitelikteki veri tabanlarıdır. Özgün nitelik taşımayan veri tabanlarının 6.madde kapsamında korunması ve değerlendirilmesi mümkün değildir. Çünkü kural olarak bu maddede sadece işleyen ve derleyen hususiyetini taşıyan ve bu nedenle telif hakkı korumasına tabi ürünler düzenlenmiştir. Özgün nitelik taşımayan veri tabanları *sui generis* korumaya tabi olduğundan 11.bend kapsamında değerlendirilemezler. Dolayısıyla 11.bend hükmünün sadece "*vücuda getirenin hususiyetini taşıyan*" yani "*özgün nitelikteki*" veri tabanlarını kapsayacak şekilde düzenlemesi gerekmektedir.

Avrupa Topluluğu tarafının ülkemizde veri tabanlarının korunabilmesi için md. 6'da yapılan düzenlemenin yeterli olmadığına ilişkin eleştirileri doğrultusunda FSEK'te bilahare yeni düzenlemeler yapılması yoluna gidilmiştir.²⁵ Bu çerçevede 4630 sayılı Kanunla FSEK'e eklenen "Tanımlar" başlıklı 1/B maddesinin (d) bendinde Bern Sözleşmesinin 2(5) maddesindeki ifadeler aynen alınarak bir derleme eser tarifi yapılmaya çalışılmıştır. Ancak bu tarif Bern Sözleşmesindeki tariften farklı bir anlam taşımaktadır.

FSEK'in anılan hükmü "Özgün eser üzerindeki haklar saklı kalmak kaydıyla, ansiklopediler ve antolojiler gibi muhtevası seçme ve düzenlemelerden oluşan ve bir düşünce yaratıcılığı sonucu olan eseri" derleme eser olarak tanımlamaktadır. Bu tanımdan derleme eserin yaratıcı nitelik taşıması gerektiği gibi bir sonuç çıkmaktadır. Oysa Bern Sözleşmesi metninde yer alan derleme eser tanımında yaratıcılık unsuru eserde değil "*derlemenin içeriğinin seçimi ve düzenlenmesinde*" aranmaktadır. Diğer bir ifade ile bir derlemenin özgün bir nitelik taşıyıp taşımadığını anlamak için iki hususa bakılacaktır: Bunlar, derlemenin içeriğinin seçimi ve düzenlenmesidir.²⁶ Gerçekten de *Öztan*'ın da ifade ettiği gibi, derleme eserler sadece şematik bağlar ve rutin bir faaliyet dahilinde bir araya getirilebileceği gibi, yaratıcı insan ruhundan doğan ve ferdi bir hususiyet arz eden bir fikir ürününün ifadesi olarak, belli bir seçme ve tertip içinde de aynı yerde toplanmış bulunabilir.²⁷ İşte FSEK 1/B(d) maddesindeki tarifi yapılmaya çalışılan "derleme eser" sadece rutin bir faaliyet dahilinde şematik bağlarla bir araya getirilen koleksiyonlar değil, "*içeriğinin seçimi ve düzenlenmesi bakımından yaratıcı insan ruhunun ferdi hususiyet arz eden bir fikir ürününün ifadesi*" olarak derlemelerdir.

²⁵ Bak. **AB Komisyonu**, *Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu*, DPT Yayını, Ankara 2002, sh. 63-64. Ayrıca bak. **AB Komisyonu**, *Türkiye'nin Avrupa Birliğine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu*, DPT Yayını, Ankara 2003, sh. 66.

²⁶ **Ricketson**, 300. Bern Sözleşmesinin 2(5) maddesi hükmünün İngilizce orijinali ise şu şekildedir: "*Collections of literary or artistic works such as encyclopaedias and anthologies which, by reason of the selection and arrangement of their contents, constitute intellectual creations shall be protected as such, without prejudice to the copyright in each of the works forming part of such collections.*"

²⁷ **Öztan, Fırat**, "Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda İşleme Eserler" *Prof. Dr. Ali Bozer'e Armağan*, Ankara 1998, sh. 237 vd.

Kanunda yapılmaya çalışılan derleme eser tarifi esas itibarıyla bir veri tabanı tarifidir. Zaten bu tanımın Kanuna konulmasının amacı, Bern Sözleşmesi anlamında bir derleme eser tarifi yapmaktan ziyade, 96/9 sayılı Topluluk Veri Tabanlarının Korunması Hakkında Direktifte düzenlenen orijinal veri tabanlarına ilişkin düzenlemenin kanuna derç edilmesidir. Ancak FSEK 1/B'nin (d) bendi ile veri tabanları tanımlanmak istenmiş ise, bu tanım tek başına AB Direktifi anlamında orijinal veri tabanı kavramını ifade etmekten uzaktır. Çünkü, yukarıda da görüldüğü gibi, AB Direktifinde veri tabanının genel tanımı “Sistemik veya metodik bir şekilde düzenlenen ve elektronik veya başka bir vasıta ile münferiden ulaşılabilen bağımsız eserlerin, verilerin veya diğer materyallerin bir derlemesidir” şeklindedir.

Ayrıca Direktifin 3. maddesinde yapılan orijinal veri tabanı tarifinde “*içeriklerinin seçilişi veya düzenlenişi itibarıyla meydana getirenin fikri yaratması niteliğinde olan veri tabanları*”ndan söz edilerek, eser sayılmayan veri ve materyalleri havi veri tabanları da içeriğinin seçimi ve düzenlenmesindeki orijinallik nedeniyle telif hakkı kapsamında korunmaktadır. Kanunumuzun 1/B maddesindeki tanım ise, Bern Sözleşmesinde olduğu gibi, eser niteliği taşımayan veri ve materyalleri içeren veri tabanlarını kapsamamaktadır.

Bunun sonucu olarak da muhtevası eser dışındaki veri veya materyallerden oluşan orijinal veri tabanlarını telif hakları kapsamında korumak mümkün olmayacaktır. Bu tanım daha ziyade FSEK md. 6/7 hükmündeki belli bir maksada göre ve hususi bir plan dahilinde yapılan *seçme ve toplama* eserleri tarif eder nitelikte görünmektedir. Bu itibarla, eğer bu derleme eser tarifi özgün veri tabanlarını ifade için konulmuşsa bu haliyle eksik bir tariftir. Oysa, derleme kavramının tanımı zaten FSEK md. 6 kapsamında yer almaktadır. O nedenle de tanımlar maddesinde ayrıca bir derleme tarifi yapılmasına ihtiyaç yoktur. Veri tabanlarına ilişkin kanunumuzdaki düzenleme bizce bu haliyle AB müktesebatına uygun görülmediğinden eleştirilebilecek bir düzenleme niteliğinde taşımaktadır.

Olması gereken hukuk bakımından mevcut düzenlemelerin gözden geçirilerek 96/9 sayılı Direktif kapsamındaki tanıma uygun bir veri tabanı tarifini kanuna dercetmektir. Buna göre FSEK md. 1/B(d) hükmündeki “derleme eser” tarifini veri tabanlarının genel bir tarifini yapacak şekilde yeniden düzenlemek gerekir. Maddenin (d) bendi değişikliğine ilişkin önerimiz şu şekildedir. “d) Veri tabanı: Sistemik veya metodik bir şekilde düzenlenen ve elektronik bir vasıtayla ya da herhangi bir şekilde erişilebilen bağımsız eserlerin, verilerin veya diğer materyallerin bir derlemesini” ifade eder. Madde 1/B'nin (d) bendinde yapılan bu veri tabanı tarifi genel bir tanım mahiyetinde olduğundan Kanunun 6/11. maddesi ve Ek 8. maddesinde geçen özgün olmayan veri tabanlarını da kapsayacaktır.

FSEK'te veri tabanlarına ilişkin değişiklik önerimiz sadece bununla sınırlı değildir. Ayrıca, Kanunun veri tabanlarını “işlenme ve derleme eserler” kategorisinde düzenleyen 6. maddesinin 11. bendini de sadece özgün nitelikteki veri tabanlarını kapsayacak şekilde değiştirmek gerekmektedir. Buna göre 11. bende ilişkin değişiklik teklifimiz de şu şekildedir. “11. Eser mahiyetindeki ürünler üzerinde bulunan haklar saklı kalmak kaydıyla, içeriklerinin seçilişi veya düzenlenişi itibarıyla fikri yaratıcılık ürünü olan herhangi bir biçimdeki veri tabanları (Ancak bu koruma veri tabanının içeriğini oluşturan eserleri, verileri ve materyalleri kapsamaz)”. Cümledeki “*fikri yaratıcılık ürünü*” ibaresi Topluluk Direktifi ve uluslararası hukuk metinlerinde aynen yer aldığı için kullanılmıştır. Ancak bunun yerine Kanunumuzun sistematiğine daha uygun olan “*yapımcısının hususiyetini taşıyan*” şeklinde bir ibare de kullanılabilir.

Orijinal olmayan veri tabanlarına ilişkin *sui generis* koruma Kanunumuza 5101 sayılı Kanunla 2004 yılında girmiştir. Anılan Kanunla FSEK'e eklenen Ek Madde 8, Topluluk Direktifinde veri tabanları için öngörölmüş bulunan *sui generis* korumayı düzenlemektedir. Söz konusu madde özgün olmayan veri tabanlarının *sui generis* korumasının hukukumuzda aktarılması açısından orijinal veri tabanlarının korunmasına dair hükümlere göre daha başarılı görölmektedir.

Bu genel açıklamadan sonra hukukumuzda veri tabanı korumasını, AB Direktifindeki düzenlemeye paralel olarak fikri haklar kapsamında (orijinal veri tabanı) koruması ve *sui generis* hak (özgün olmayan veri tabanı) koruması açısından ayrı ayrı incelemenin daha yararlı olacağını düşünöyoruz.

2. ÖZGÜN VERİ TABANLARI İÇİN FİKRİ HAK KORUMASI

A. Özgün Veri Tabanının Korunma Koşulları

Özgün veri tabanı kavramının tanımı ve mahiyeti AB ile ilgili açıklamalar kapsamında yapılmıştı. Kanunumuzda orijinal veri tabanına ilişkin özel bir tanım ve düzenleme de bulunmadığından bir üst başlık altında yapmaya çalıştığımız gibi, bu tip veri tabanından söz edildiğinde FSEK md. 1/B(d) hükmü ile FSEK md. 6/11 hükmünün birlikte değerlendirilmesi suretiyle “içeriklerinin seçilmesi ve düzenlenmesi itibarıyla fikri yaratıcılık ürünü niteliğini taşıyan ve çeşitli araç ve yöntemlerle erişilebilen eser niteliğindeki fikri ürünler ile diğer verileri veya materyalleri havi herhangi bir biçimdeki derlemeler” anlaşılmamıştır. Buna göre, özgün bir veri tabanının FSEK hükümlerine göre fikri hak kapsamında korunabilmesi için yukarıda tanımı yapıldığı üzere bir içeriğe sahip olması, bu içeriğin hususiyet arzedecek şekilde seçilmiş veya düzenlenmiş olması ve içeriğe herhangi bir şekilde erişilebilir olması gerekmektedir.

a) Veri Tabanının Bir İçeriği Bulunmalıdır

Veri tabanının içeriği denildiğinde, veri tabanının oluşturacak şekilde toplanan, bir araya getirilen kısaca derlenen muhtelif unsurların tümü anlaşılmalıdır. Veri tabanı içeriği niteliği itibarıyla çeşitli şekillerde kullanılmaya elverişli ve her zaman değiştirilebilmeye ve güncellenebilmeye müsait malzemelerden oluşur. Veri tabanı içeriğini oluşturan malzemeler, fikri hukuk anlamında ilim ve edebiyat eserleri olabileceği gibi, eser niteliğini taşımayan veri veya materyallerden de oluşabilir.

Topluluk direktifinin 1(2) maddesinde, veri tabının “*bağımsız eserler, veriler veya diğer materyallerin bir koleksiyonu*” olduğunu ifade edilmiştir. O nedenle, içeriği oluşturan her bir unsurun bağımsız olması ve tek başına erişilebilir niteliğe sahip bulunması gerekmektedir. Buradaki bağımsızlıktan kast ise, veri tabanındaki eser, veri veya materyalin kendi başına bir değer ifade ediyor olmasıdır.²⁸

Ancak içeriği oluşturan malzemenin bağımsız olması, içerikte bulunan tüm unsurların homojen olmasını gerektirmez. Diğer bir deyimle, aynı veri tabanı yazılı (metin-text), sesli, görsel ve işitsel unsurları içeriyor olabilir. Örneğin elektronik ortamdaki bir sözlükte, kelimeleri metin halinde görmek mümkün olduğu gibi, bu kelimelerin sesli telaffuzunu veya görsel bir ifadesini (örneğin masa kelimesinin masa resmiyle ifadesi gibi) içeren unsurlar da bulunabilmektedir. Aynı şekilde dijital ortamdaki coğrafi konuları içeren bir ansiklopedide metinler, haritalar, fotoğraflar ve benzerleri yanında, örneğin bir ülkenin milli marşının sesli

²⁸ Çolak, 38.

örneği, o ülkenin kültür ve sanatından söz edilen kısımda ünlü bir filmde bir fragman yer alabilmektedir. Metinler ve video, animasyon, resim ve fotoğraf gibi görsel unsurlar ile ses gibi işitsel öğeleri aynı anda bünyesinde toplayan ürünlere multimedya *ürünler* denilmektedir.²⁹ Kısaca farklı iletişim formlarının birleşimi olarak da tarif edilebilen multimedya ürünler, koruma için gerekli şartları taşıması halinde, veri tabanı koruması hükümleri kapsamında korunabilecektir.

i) Eserler

İçeriği oluşturan unsurların tamamı eser niteliğini taşıyorsa, bu tür veri tabanlarına toplama veya derleme eser adı da verilebilmektedir. Nitekim, Bern Sözleşmesindeki derleme eser tanımının bu kapsamda anlaşılması gerektiğini savunan görüşler vardır. Bu çerçevede, örneğin, çeşitli şairlere ait olup “Cumhuriyet” konulu şiirlerin derlendiği veya fikri hukuk alanında yazılmış dergi makalelerinden oluşan bir kitabı ve klasik Türk musikisi bestecilerine ait eserlerden oluşan bir müzik CD’sini, geniş anlamda veri tabanı olarak adlandırmak mümkün ise de, böyle bir eseri FSEK 6/7 anlamında seçme ve toplama eserler tertibi olarak nitelendirmek daha uygun olur.

Buna karşılık İbrahim Çallı’ya ait tabloların re-produksiyonlarından oluşan bir resim katalogu veya sadece Selahattin Pınar tarafından bestelenen tüm şarkıları içeren bir müzik albümü, geniş anlamda veri tabanı sayılsa da, FSEK md. 6/6 uyarınca *toplama eser* yani *külliyat* niteliğini taşır. Ancak, buna mukabil 30 ciltlik *Ana Britanica* Ansiklopedisini, 500 bin İngilizce kelimenin tarif ve tanımını veren *Oxford Sözlüđünü* içeriğinin seçim ve tertibi itibarıyla özğün birer veri tabanı olarak kabul etmek mümkündür.

ii) Veriler

FSEK md. 6/11’de de veri tabanı içeriğinden “veri” ve “materyaller” şeklinde söz edilmiştir. İngilizce’deki “data” sözcüğünün karşılığı olan “veri” kavramı kanunumuzda tanımlanmadığı gibi, mehz Topluluk Direktifinde de tanımlanmamıştır. “Data” kelimesi İngilizce sözlüklerde “tartışılan veya karar verilen bir şeyde kullanılan olgular ve bilgiler (*facts and information*)” şeklinde tarif edilmektedir.³⁰ Türkçe sözlüklerde ise veri terimi “olgu, kavram veya komutların, iletişim, yorum ve işlem için elverişli biçimli gösterimi” olarak tanımlanmaktadır.³¹ *Tekinalp* ise veriyi “*Sonuç çıkarılabilecek her türlü olgu, bulgu ve rakamlar ve hatta eserlerdir*” şeklinde tanımlamaktadır.³² Bu tanımlardan hareketle veriyi “iletişim, yorum veya işlem için uygun olarak formüle edilmiş bilgi” olarak tanımlamak mümkündür.

Veriyi ayrıca her türlü bilgilerin ve olguların insan tarafından anlam kazanacak ve değerlendirilecek şekilde düzenlenmesi şeklinde tanımlamak da mümkündür. Bu sebeple, henüz değerlendirilmemiş ve işlenmiş olgular ve bilgiler ham veri (*pure data*) mahiyetinde olduklarından hukuken korunmazlar ve bir veri tabanının da parçasını oluşturmazlar.³³ Bu itibarla örneğin bir ülkenin otellerinin isim adres ve nitelikleri başlı başına bir veridir. Keza, bir ülkedeki motorlu taşıtların toplamı kendi başına bir ham veridir. Ancak, bu otellerin nerede buldukları, kaç yıldızlı oldukları, bunlara ne şekilde ulaşılabileceği, adres ve telefon

²⁹ **Yılmaz, Murat**, “Dijital Kütüphanelerde, Elektronik Veri Tabanlarında ve Multimedya Ürünlerinde Telif Hakkı Sorunu” [FMR, 2005/1, 93 vd.].

³⁰ *Oxford Advanced Learner’s Dictionary*, Oxford 1989, sh. 302. Bak “Data” sözcüđü.

³¹ Türk Dil Kurumu; <http://www.tdk.gov.tr/tdksozluk/sozbul.asp?KELIME=veri&>

³² **Tekinalp, Ünal**: *Fikri Mülkiyet Hukuku*, İstanbul 1999, sh. 130.

³³ **Çolak**, 31.

numaraları gibi bilgiler tespit edildiği takdirde bir veri seti oluşturulmuş olur. Keza, ülkedeki motorlu taşıtların ne kadarının kamyon, ne kadarının otomobil ne kadarının otobüs, ne kadarının ne tür motorlu taşıtı olduğu tespit edilir, bunlar markalarına, modellerine, motor hacimlerine, ağırlıklarına, üretim yıllarına ve benzeri özelliklerine göre bir ayrıma ve tespite tabi tutulursa, ortada işlenmiş ve anlamlı hale gelmiş bir veri veya veri setinden söz edebiliriz.

iii) Materyaller

Kanunumuzda ve Direktifte sözü edilen bir diğer kavram da “materyaller” dir. Bu kavram da veri kavramı gibi tanımlanmamıştır. Sözlük anlamıyla “elle tutulabilen şey, cisim, maddi varlığı olan” anlamında olan bu kavram bu niteliği gereği bilgiden farklıdır. Çünkü, bilgi soyut bir olguyu ifade ederken materyal fiziki varlığı ifade eder. O nedenle materyal kavramını verilerin belli bir şekle bürünmüş hali gibi tanımlamak mümkündür. Bu şekil mutlak surette maddi anlamda bir şekil olmasa gerektir. O nedenle örneğin yazılı bir metni, bir video veya ses tespitini, fotoğrafları ve resimleri, istatistiki tabloları bu anlamda materyaller olarak nitelendirmek mümkündür. Nitekim, 96/9 sayılı Direktifin Recitalinin 17. paragrafında veri tabanı teriminin anlamı açıklanırken “eserler ... metinler, sesler, görüntüler sayılar, olgular ve veriler gibi sair materyaller”den söz edilerek, bir anlamada nelerin materyal sayılacağına örneklerine yer verilmektedir.

Böylece materyal kavramını veri kavramından daha kapsamlı olarak anlamak ve veri tabanına dahil edilen eserleri, eser niteliği taşımasa bile bazı ses ve görüntü tespitlerini, çeşitli olay ve olgu anlatımlarını, rakamları, kendi başına olmasa bile diğer materyallerle birlikte veri tabanını oluşturan veri setlerini materyal olarak nitelendirmek mümkün olur diye düşünüyoruz.³⁴

iv) İçeriğin niteliği ve miktarı

Veri tabanının korunabilmesi için ihtiva ettiği eser, veri veya materyallerin niteliği ve ne miktarda olması gerektiğine ilişkin bir kriter konulmamıştır. Hem diğer uluslararası metinlerde hem de Topluluk Direktifinde bu meyanda bir düzenleme yer almamıştır. Direktifin 1992 tarihindeki ilk Taslağında “büyük miktarda” (*a large amount*) veri ve materyalleri içeren veri tabanından söz edilmiş ise de, bu ifadeler yasalaşan metne konulmamıştır. Hatta Direktif dibacesinde bir veri tabanının fikri haklar kapsamında korunabilmesi için veri tabanının yapısında aranacak hususiyet dışında estetik veya niteliğe ilişkin bir koşul aranmayacağı da açıkça ifade edilmiştir.³⁵

Öte yandan veri tabanının içeriğinin niceliğine ilişkin olarak bir sınır getirilmediği belirtilmiştir. Bu durum karşısında örneğin 3-5 veriden oluşan bir veri tabanının da bu kapsamda korunması gündeme gelebilecek midir? Kanımızca buda da olayın niteliğine göre, uygulamada yargıçlar karar verilmelidir. Bu çerçevede, söz gelimi Ankara’da oturanlara ait kişilerin adreslerini havi bir veri tabanı yüzlerce maddeden oluşabilecekken küçük bir ilçede oturanların adreslerini havi veri tabanı içeriği Ankara ile karşılaştırılamayacak nispete daha az olacaktır. Bu gibi durumlarda bir derlemenin veri tabanı olarak nitelendirilebilmesi için, konu edinilen alandaki veri ve materyallerin önemli bir kısmını kapsayan derlemeler veri tabanı olarak korunmalı önemsiz miktarda içeriğe sahip derlemeler veri tabanı sayılmamalıdır.³⁶ Çünkü veri tabanı korumasının temelinde yatan düşünce, veri ve materyallerin belli bir sistem dahilinde kişilerin kullanımına sunulması için bir tertibe

³⁴ Aynı yönde bak. Çolak, 29-30.

³⁵ Direktif Dibacesi, no. 17.

³⁶ Çolak, 37.

sokulması nedeniyle harcanan emek ve sermayedir. Buna göre ancak önemsiz miktarda ve çoğu kişinin yapabileceği, derleyebileceği veri ve materyallerin bir araya getirilmesi halinde bu kapsamda korunmasına gerek ve ihtiyaç yoktur.

b) İçerik Hususiyet Arzedecek Şekilde Seçilmiş veya Düzenlenmiş Olmalıdır

Veri tabanının telif hakları korunmaya değer kılan unsur içeriğinin seçimi veya düzenlenişindeki hususiyettir. Dolayısıyla bir eserde bulunması gereken subjektif unsur ne ise, veri tabanında aranacak subjektif unsur da onu meydana getirenin yani veri tabanı yapımcısının hususiyetidir. FSEK md. 6/11’de veri tabanlarında bulunması gereken subjektif unsura ilişkin açık bir beyan yer almamakla birlikte kanunun “Tanımlar” başlıklı 1/B maddesinin (d) bendinde veri tabanının tanımı olarak nitelendirilebilecek “Özgün eser üzerindeki haklar saklı kalmak kaydıyla, ansiklopediler ve antolojiler gibi muhtevası seçme ve düzenlemelerden oluşan ve bir düşünce yaratıcılığı sonucu olan eseri” şeklindeki “derleme eser” tanımında geçen “*düşünce yaratıcılığı sonucundaki eseri*” ifadesinden, özgün veri tabanlarının hukuken korunabilmesi için düşünce yaratıcılığı niteliğinde bir ürün olması gerektiği sonucu çıkmaktadır. Kuşkusuz ki buradaki düşünce yaratıcılığından kasıt, veri tabanının, onu meydana getiren kişinin yaratıcı fikri mesaisinin sonucunda ortaya çıkan ürün niteliğine sahip olmasıdır.

Ancak yukarıda ayrıntılı olarak tartışıldığı gibi, Kanunumuzdaki bu tanım, Bern Sözleşmesi, TRIPs Anlaşması ile WIPO Fikri Haklar Anlaşması ve en önemlisi iç hukukumuzda adapte etmeyi taahhüt ettiğimiz Topluluk direktifindeki “derleme eser” ya da “veri tabanı” tariflerinin hiç birini tam olarak yansıtmamaktadır. Çünkü kanunumuzdaki tanım, içeriği de dahil, veri tabanının her unsuruyla “*düşünce yaratıcılığı ürünü olması*” gerektiği gibi bir anlayışla kaleme alınmıştır. Bu tanım, Tekinalp’in de ifade ettiği gibi, Kanunumuz sistematığına uymamaktadır.³⁷ Diğer yandan bu tanımın taraf olduğumuz uluslararası mevzuata da uygun olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira yukarıda da ifade ettiğimiz gibi bu tarif Bern Sözleşmesinin 2(5) maddesinden alınmıştır. Ne yazık ki kanundaki tanım Sözleşmenin orijinal İngilizce metninin derleme tarifindeki anlamı verecek şekilde kaleme alınmamıştır. Bern Sözleşmesinin anılan hükmünün yanlış bir çevirisi yapılarak Kanuna derç edilmiştir. Aynı yanlış bu Sözleşmenin 2003 yılında yayımlanan Resmi Türkçe çevirisinde de tekrarlanmıştır.³⁸

³⁷ **Tekinalp**, FSEK’te veri tabanlarının korunması amacıyla yapılan düzenlemeler kapsamında yapılan derleme eser tarifinde “*düşünce yaratıcılığı ürünü*” ibaresinin kullanılması, veri tabanlarının veya diğer adıyla derleme eserlere asıl esere göre daha yüksek nitelikte tanım ölçütü getirdiği, bu durumun kanun sistematığına uymadığını, derleme eserlere asıl eserden daha fazla değer verilmesi gibi bazı sonuçlara yol açabileceği gerekçelerle eleştirmektedir. **Tekinalp, Ünal**, “Derleme Eser, Düşünce Yaratıcılığı ve Bunun ‘Hususiyet’ Üzerindeki Etkisi” [FMR, 2005/1, 75-76].

³⁸ Bern Sözleşmesinin Resmi Gazetede 21 Ekim 2003 tarih ve 25266 sayılı nüshasında yayımlanan Türkçe Resmi Çevirisinin 2(5) madde metninin Türkçesi şu şekildedir: “*Ansiklopediler ve antolojiler gibi içeriği seçme ve düzenlemelerden oluşan ve fikir yaratıcılığı sonucu olan edebiyat ve sanat eserleri derlemeleri, bu gibi derlemelerin bölümlerini oluşturan eser üzerindeki haklar saklı kalmak kaydıyla korunur.*” Buna karşılık Bern Sözleşmesinin 2(5) maddesinin İngilizce metni aynen şu şekildedir. “*Collections of literary or artistic works such as encyclopaedias and anthologies which, by reason of the selection and arrangement of their contents, constitute intellectual creations shall be protected as such, without prejudice to the copyright in each of the works forming part of such collections.*” İngilizce bilen okurlarca da fark edileceği üzere resmen yayımlanan ve taraf olarak ülkemizi bağlayacak nitelikte olan Türkçe çeviri, İngilizce metni tam olarak yansıtmamaktadır. Kanaatimizce tarafımızca yapılan şu çeviri anılan metni daha iyi ifade etmektedir. “*Ansiklopediler ve antolojiler gibi içeriklerinin seçimi ve düzenlenmesi itibarıyla yaratıcı düşünce ürünü niteliğinde olan edebiyat veya sanat eseri derlemeleri, derlemeleri oluşturan münferit eserler üzerindeki haklara hanel gelmeksizin, fikri haklar kapsamında korunur.*”

Bern Sözleşmesinin 2(5).maddesine uygunluğundan söz edilebilmesi için FSEK 1/B'deki derleme eser tarifinin “Özgün eser üzerindeki haklar saklı kalmak kaydıyla, içeriklerinin seçimi veya düzenlenmesi itibarıyla yaratıcı düşünce ürünü niteliğinde olan ansiklopediler ve antolojiler gibi edebiyat ve sanat ürünleri derleme eserdir” şeklinde olması gerekirdi. O nedenle Türk hukuku bakımından özgün veri tabanının tarifini yukarıda ayrıntısıyla sunduğumuz Bern Sözleşmesi ve AB 96/9 sayılı Direktifinde olduğu gibi anlamak ve özgün bir veri tabanındaki “yaratıcılık unsuru” veri tabanının bütününde değil sadece iki unsurda yani “*içeriğinin seçilmesi veya düzenlenmesinde*” aramak gerekmektedir.³⁹ Dolayısıyla veri tabanlarıyla ilgili olarak “özgünlük”, “orijinallik” veya “fikri yaratıcılık”tan söz edildiğinde bu hususiyetin eserlerden, verilerden veya materyallerden oluşan içeriğin seçimi ve düzenlenmesi ile ilgili olduğunu akılda tutmak gerekir. Aksi halde veri tabanının içeriğini oluşturan ürünlerin her birinin birer yaratıcı düşünce ürünü olması şart koşulacaksa, bu, bugünkü anlamıyla bir veri tabanından ziyade bir toplama eser, bir eserler külliyatı veya klasik anlamda bir derleme eserler tertibinden başka bir şey olmayacaktır. Oysa veri tabanı korumasının temelinde yatan düşünce bu kategoride bir eser grubu oluşturmak ve korumak değildir. Bu eserler zaten FSEK 6 uyarınca başlı başına koruma konusunu oluşturmaktadır. Veri tabanlarında koruma konusu ise, münferit eserlerin, verilerin veya materyallerin seçimi veya tertibindeki hususiyettir.

Bu çerçevede sözgelimi, Türk yemeklerine ilişkin tarifleri derlemeyi amaçlayan bir veri tabanı düşünelim. Veri tabanının yapımcısı, veri tabanına koyacağı yemek tariflerinin seçimini rastgele veya belli bir sistem dahilinde yapabileceği gibi, bunların düzenlenişini de rastgele veya de belli bir sistem dahilinde yapabilir. Birinci halde yani tariflerin seçimi veya düzenlenişinin rastgele yapılması halinde veri tabanı içeriği ne kadar zengin olsun (mesela Türkiye'deki tüm yemeklerin tariflerini içerse de) böyle bir veri tabanının yaratıcı bir fikri ürün olma vasfı bulunmayacağından özgün bir veri tabanının varlığından söz edilemez. Dolayısıyla böyle bir veri tabanını da fikri haklar kapsamında korumak mümkün olmaz. Buna karşılık, yapımcı, derlemesine koyacağı yemek tariflerini yörelere veya bölgelere göre, yemek türlerine göre (çorbalar, pilavlar, tatlılar, salatalar gibi), kullanılan malzemeye göre (et yemekleri, sebze yemekleri, baklagiller gibi), tatlarına göre (tuzlu, tatlı, acı, ekşi gibi), mevsimlerine göre (yazlık ve kışık gibi), yemeğin yendiği öğünlere göre (kahvaltılık, öğle, akşam vs) şeklinde bir seçim yapabilir. Keza, seçtiği yemekleri de derleme eserinde çeşitli şekillerde düzenleyip sunabilir. Örneğin alfabetik sıraya göre veya başka bir ya da birden çok kriterlere göre tertip ve organizasyon yaparak derlemeyi oluşturur. İşte böyle bir veri tabanı, içeriği oluşturan yemek tarifleri eser niteliği taşımasa bile, sırf veri ve materyallerin seçimi ve tertibindeki özellik ve özgünlük sebebiyle yaratıcı bir fikri çalışmanın ürünü sayılır ve özelliği nedeniyle FSEK kapsamında özgün veri tabanı olarak korunmaya müstehak olur.

Veri tabanlarına ilişkin özgünlüğün sadece veri seçiminde mi veya seçilen verilerin düzenlenmesinde mi yoksa her ikisinde (seçim ve düzenlemede) birden mi aranacağına da değinmek gerekir. Öncelikle belirtelim ki, seçim ve düzenleme terimleri nitelikleri gereği oldukça kapsamlıdır. Bu sebeple veri tabanlarının oluşturulmasında bir unsur olarak bu karmaların neyi ifade edeceğine de değinmek gerekir. Seçim veya seçme (*selection*), veri tabanı oluşturulması için muhtelif eserler, veriler veya materyaller arasından amaca uygun olanların belirlenmesi, bu amaçla kullanılan tercihlerdir. Örneğin bir firma için müşterileri portföyünün tespitini amaçlayan bir veri tabanı hazırlanacaksa, bu veri tabanına müşterilerle ilgili ne tür bilgiler konulacağı sorunu, bir içeriğin seçimi konusudur. Buna göre sadece isim ve adresler mi alınacaktır? Telefon, faks, e-posta adresleri de dahil edilecek midir?

³⁹ Ricketson, 301.

Müşterilerin bazı kişisel bilgilerine de yer verilmesi iyi olmaz mı, örneğin medeni durumları, sahip oldukları çocuk sayısı, oturdukları ev kendilerine mi ait, arabaları var mı? Bunların tamamı veri tabanı içeriğinin seçilmesi sorundur. Seçim sadece değişik alternatiflerden hangilerinin tercih edileceğine ilişkin soyut nitelikte bir irade beyanı değil, karar verilen malzemenin temini ve gerekiyorsa bunların toplanması ve yazılması, çizilmesi ve benzeri eylemlerle yayına hazır hale getirilmesi fiillerini de içerir.⁴⁰ Seçilecek malzemeler veri tabanının yapılması ile güdülen gayeye ne kadar hizmet ediyor, amaçlanan hedefe ne kadar kolay ve çabuk götürüyorsa, nitelikli ve hususiyet arzeden bir seçimin yapılmış olduğundan söz edilebilir.

Düzenleme (*arrangement*) ise derlemenin kullanıcıya takdimi ve sunulmasıyla ilgili bir işittir. Diğer bir ifadeyle çeşitli alternatiflerden seçilerek oluşturulan içeriğin kullanıcıların istifadesine ne şekilde takdim edileceği meselesi “düzenleme” kavramını ilgilendirir. Örneğin veri tabanının içeriği konularına göre, tarih veya alfabetik sıralamaya göre düzenlenerek sunulabilir. Düzenleme şekli de içeriğin seçiminde olduğu gibi amaca göre değişir. Seçimle ilgili örneğe dönecek olursak, eğer firmanın müşteri portföyünü tespitteki amacı sadece hangi müşterinin nerede yaşadığını tespitten ibaretse, isim ve adres tespitine elverişli bir veri tabanı yeterli olacağından, kişilerin isimleri veya soy isimlerinin baş harfine göre yapılacak bir düzenleme amacın gerçekleşmesi için yeterli olacaktır. Buna karşılık, amaç müşteri tercihlerini dikkate alarak ürün gamında değişiklik yapmak veya tercihlere göre yeni ürünler üretmekse, düzenlemede farklı yol ve yöntemlere baş vurulabilir. Örneğin evli-evli olmayan, çocuklu-çocuksuz, evi ve/veya arabası olan-olmayan, (A) ürününden ayda (B) kadar miktarda tüketenler-tüketmeyenler gibi düzenlemeler yapılabilir. Düzenleme, veri tabanından beklenen amacı gerçekleştirmeye ne derece hizmet edecek şekilde yapılmış ise, o derece özgün bir düzenlemeden söz edilebilecektir.

Kanunumuzun bu konudaki düzenlemelerinden hareketle bu soruna bir çözüm bulunması mümkün değildir. Bern Sözleşmesinin konuyla ilgili 2(5) maddesinde yer alan “*by reason of the selection and arrangement of their contents*” ifadesindeki “*selection*” ile “*arrangement*” kelimeleri arasında “ve” anlamına gelen “*and*” kullanılmıştır. Dolayısıyla bir veri tabanının özgünlüğünden söz edilebilmesi için, Bern Sözleşmesinin İngilizce metnine göre içeriğin *hem seçimi* ve *hem de düzenlenmesi* yönünden hususiyet arzetmesi gerekir. Diğer bir ifadeyle, içeriğin sadece *seçimindeki* orijinallik ya da sadece *düzenlenmesindeki* orijinallik özgün bir veri tabanının korunması için yeterli olmayıp, hem seçimi hem de düzenlenmesi itibarıyla orijinallik arzeden içeriğe sahip veri tabanları fikri haklar kapsamında korunur. Buna karşılık *Ricketson*, anılan sözleşmenin orijinal Fransızca metninde “seçim” ile “düzenleme” kelimeleri arasındaki bağlacın “veya” anlamına gelen “*ou*” olduğunu, o nedenle içeriklerinin “seçilmesi veya düzenlenmesi” itibarıyla özgün olan derleme eserlerin Sözleşme anlamında özgün sayılması gerektiğini, bu iki unsurdan birinin aranan şartı taşıması halinde özgün bir derleme eserden söz edilebileceğini savunmaktadır.⁴¹

Yukarıda İngilizce metinlerini de verdiğimiz TRIPs md. 10(2), WCT md. ve 96/9 sayılı Topluluk Direktifinin 3(1) maddelerinde “*by reason of the selection or arrangement of their contents*” ifadesi kullanılmıştır. “Seçim” anlamına gelen *selection* kelimesi ile “düzenleme” anlamına gelen *arrangement* kelimeleri arasındaki bağlaç ise “veya” anlamında İngilizce “*or*” kelimesidir. O nedenle bu uluslararası metinlerin üçünde de derleme eser veya veri tabanlarının orijinal sayılabilmesi için içeriklerinin *seçilmeleri veya düzenlenmeleri*

⁴⁰ **Ricketson**, 301.

⁴¹ **Ricketson**, 301.

bakımında orijinal sayılan ürünler, fikri hakların korunmasına dair hükümler kapsamında korunmuştur. Bu durum bir çok yabancı hukuk düzenlemelerinde de aynıdır.⁴²

Kanunumuzda ise veri tabanlarının “*Belli bir maksada göre ve hususi bir plan dahilinde verilerin ve materyallerin seçilip derlenmesi*”nden söz edilmektedir. (FSEK md. 6/11). Ayrıca derleme eser tarifinde “*seçme ve düzenlemelerden oluşan*” ifadesi kullanılmıştır (FSEK, 1/B-d). Bunun dışında kanunda konuyu vuzuha kavuşturacak başkaca bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu durumda belli bir amaca hizmet etmeyecek şekilde ve özel bir sisteme göre seçilip düzenlenmemiş veri tabanlarını özgün veri tabanı olarak korumak mümkün olmayacaktır. Ancak, belli bir amaç ve sistem dahilinde derlenmiş veri tabanlarını da her zaman özgün saymak mümkün olmayabilir. Kronolojik sıralamaya göre yada alfabetik tertibe göre yapılan düzenlemeleri buna örnek göstermek mümkündür.⁴³

Bununla beraber veri tabanının içeriğini oluşturan eserler, veriler ve materyallerin seçilmesi veya düzenlenmesi biçiminde yüksek düzeyde bir yaratıcılık aramak bu ürünlerin korunmasını imkansız kılabilir. O nedenle, verilerin seçilmesi veya düzenlenmesi, veri tabanının oluşturulma amacını gerçekleştirecek şekilde hususiyet taşıyorsa, bu ürünleri veri tabanı olarak korumak, veri tabanlarının korunması düşüncesinin temelinde yatan maksada uygun düşecektir. Bu arada, Kanunumuza göre içeriğin hususiyeti olan bir veri tabanından söz edilebilmesi için içeriğin hem seçimi hem de düzenlenmesinin özgün bir şekilde yapılması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, içeriğin seçimi itibarıyla özgün olduğu halde düzenlenmesi özgün olmayan veya bunun tersi içeriğin seçiminde özgünlük olmamasına karşın seçimi özgün veri tabanları korunamayacaktır. Örneğin bir sözlük düşünelim. Sözlüklerde kelimeler sadece alfabetik sırasına göre dizilip tertip edilirler. Her sözlük için içeriği esas itibarıyla aynıdır. Diğer bir ifadeyle bir kelimenin belli bir dildeki anlamı yani aynı dilde başka kelimelerle ifadesi farklı değildir. O nedenle, hemen her sözlükte içerik aynıdır. Farklı bir içerik olsa da her sözlükte kelimelerin tertip ve düzenlenmesi alfabetik sıraya göre yapılmaktadır. Bunun sonucu olarak veri tabanı veya derleme eser niteliğinin tayinin özgünlüğü hem içeriğin seçiminde hem de tertibinde arayacak olursak, sözlük ve benzeri ürünleri korumak mümkün olmayacaktır.

Kanunumuzdaki bu düzenleme AB mevzuatına uymamaktadır. O nedenle bu hükmün sadece içeriğinin veya sadece içeriğinin düzenlenmesi itibarıyla hususiyet arzeden veri tabanlarına koruma sağlayacak şekilde AB mevzuatına uygun hale getirilmelidir. Gerçi öğretilerde kanunumuzdaki düzenlemeyi daha uygun bulanlarda rastlanmaktadır.⁴⁴ Ancak, bizce bu iki unsurdan herhangi birinde özgünlük bulunan derlemeler ve veri tabanları korunmalıdır. Örneğin Türkiye’de son 100 yıl içinde fikir ve sanat eserleri alanında yayımlanmış tüm makaleleri içeren veri tabanı düşünelim. Eğer bu makalelerin seçiminde bir hususiyet varsa, örneğin makale seçiminde sadece eser ve eser sahibi tanımına yer veren makaleler seçilmiş ise, bu makalelerin herhangi bir özellik arz etmeyen düzenlenmesi bulunmasa bile bu veri tabanı korunmalıdır. Keza, gene varsayalım ki, bir veri tabanı son 100 yıl içinde Türkiye’de yayımlanmış tüm makaleleri ihtiva etmiş olsun. Bu yönüyle veri tabanının içeriğinin

⁴² Örneğin Alman Kanununu derlemeler ve veri tabanlarını düzenleyen 4. maddesinde “*by reason of the selection or arrangement of the elements*” denilmektedir. Fransız Kanununun Art. L. 112-e maddesinde “*by reason of the selection or arrangement of their contents*” denilmektedir. İsviçre FSEK md. 4/1’de derlemeler “*Collections shall enjoy independent protection where they are creations of an individual nature with regard to their selection or arrangement*” şeklinde tarif edilmektedir. Buna karşılık İtalyan Kanununun 3. maddesinde “*içeriğinin seçimi ve koordinasyonundan kaynaklanan özgün bir eser*”den söz edilmektedir.

⁴³ Çolak, 32.

⁴⁴ Çolak, 34.

seçiminde bir özgünlükten söz edilemez. Ancak bu veri tabanı makalelerin yazarlarına, konularına, yayın tarihlerine, yayımlandığı dergilere göre gibi değişik kriterlere çerçevesinde düzenlenmiş ise, bu veri tabanı da düzenlenmesindeki hususiyet nedeniyle orijinallik taşıyan bir ürün olarak korunacaktır. Sonuç olarak belirtelim ki bu konuda kesin bir kriter koymak mümkün değildir. Somut olayın özelliklerine göre yargıçlar korunacak veri tabanlarındaki hususiyetin bulunup bulunmadığı tayin ve takdir etmelidirler.

c) İçeriğe Kişiler Tarafından Münferiden Erişilebilir Olmalıdır

Muayyen bir plan ve sistematığe göre seçilmiş veya derlenmiş içerik kendi başına hiç bir şey ifade etmez. Veri tabanının varlığından söz edilebilmesi için, içeriğe kişilerce erişilebilir olmalıdır. Buradaki erişilebilirlikten maksat, veri tabanının içeriğinin istendiğinde insanlar tarafından okunabilmesi, görülebilmesi, işitilebilmesi kısaca insan tarafından “idrak edilebilmesi” demektir. Eserlerin, verilerin veya materyallerin insanlar tarafından erişilmesine imkan olmayacak şekilde bir araya getirilmesi veri tabanı değildir.

Keza, veri tabanının içeriğinin erişilebilir olması için belli bir ortamda toplanması gerekir. Ancak bu ortamın niteliğinin önemi yoktur. Diğer bir deyimle, bu ortam maddi/cismani bir nitelik taşıyabileceği gibi, sayısal veya dijital olarak da ifade olunan elektronik bir ortam da olabilir. Nitekim kanunumuzdaki “bir araç ile okunabilir veya diğer biçimdeki veri tabanları” şeklindeki ifade, verileri içeren ortamların önemli olmadığını vurgulamakta, böylece elektronik olan veya olmayan her biçimdeki veri tabanlarının korunacağı hüküm altına alınmış bulunmaktadır. O nedenle, kitap şeklinde basılmış bir ansiklopedi korunduğu gibi, CD-ROM veya CD-i gibi aygıtlara tespit edilmiş ansiklopediler de veri tabanı olarak korunur. Çünkü veri tabanının içeriğini oluşturan malzemelerin fiziksel olarak düzenli bir şekilde saklanmış olmaları gerekmez. Bu nedenle, kağıt nüshalar üzerinden *scanner* makinası ile taranarak sayısal ortama aktarılarak veri ve materyallerden meydana getirilen veri tabanları da elektronik veri tabanı olarak korunur.⁴⁵

Önemli olan veri tabanlarının erişilebilir olmasıdır. O nedenle, erişimde kullanılan vasıta ve yöntemin önemi yoktur. 96/9 sayılı Direktifin dibacesinin 13. paragrafında da ifade edildiği gibi; eserlerin, verilerin ve materyallerin muhafaza edildiği ortama, elektronik, elektro-manyetik veya elektro-optik yöntemlerle erişilebileceği gibi, analog yöntemlerle de erişilebilir. Erişim için telli veya telsiz her türlü vasıttan yararlanmak mümkündür. Buna göre, veri tabanına on-line (çevrim içi) erişim mümkün olabileceği gibi off-line (çevrim-dışı) erişim de mümkündür. İnternet ortamındaki veri tabanlarına erişim on-line, CD-ROM gibi ortamlarda bulunan veri tabanlarına erişim ise off-line erişimdir. Hatta bugün bilgisayar veya bilgisayar ağları kullanılarak internetle yapılan erişim dışında kalan, örneğin herhangi bir kabloya veya iletişim ağına gerek duyulmadan da veri tabanlarına erişim mümkün hale gelmiştir. Örneğin cep telefonları aracılığıyla banka hesaplarına, borsa endekslerine veya benzeri nitelikteki veri tabanlarına erişim mümkündür.

B. Özgün Veri Tabanının Korunma Kapsamı Dışındaki Unsurlar

Veri tabanlarına fikri haklar kapsamında sağlanan koruma veri tabanı içeriğini kapsamaz. Diğer bir ifadeyle bir veri tabanı FSEK’in 6.maddesi kapsamında işleme ve derleme eserler gibi korunduğu halde, bu koruma sadece o veri tabanının meydana getirilmesindeki hususiyete bahşedilmiştir. Veri tabanının içeriğinde bulunan eserler, veriler ve diğer materyaller işleme veya derleme eser korumasından yararlanamazlar. O nedenle

⁴⁵ Stamatoudi, Irini, *Copyright and Multimedia Works: A comparative Analysis*, Cambridge 2002, sh. 89.

FSEK 6.kapsamında bulunan bir veri tabanı içeriğinin kopyalanması, çoğaltılması, yeniden yayınlanması halinde bu gibi tecavüzlere karşı FSEK hükümlerinden yararlanarak bu eylemlere engel olunamaz. Çünkü FSEK'in 1/B (d) maddesi, derleme eserlerin (veri tabanının) içeriğini oluşturan özgün eser üzerindeki hakları saklı tutarken, Kanunun 6/11.maddesi de “burada sağlanan koruma, veri tabanı içeriğinde bulunan veri ve materyallerin korunması için genişletilemez” hükmünü amir bulunmaktadır.

Veri tabanı korumasının, veri tabanı içeriğine teşmil edilemeyeceği ilkesi sadece Kanunumuzu has bir düzenleme değildir. Yukarıda da değinildiği gibi bu ilke hem Bern Sözleşmesinde⁴, hem, WIPO anlaşmasında ve hem de Topluluğun veri tabanı korumasıyla ilgili 96/9 sayılı Direktifinde yer almaktadır. Ancak burada bir ilkeye daha değinmek gerekmektedir. Veri tabanı ve derleme eserlerde içerik, eser niteliğini taşıyan fikir ve sanat ürünlerinden oluşuyorsa, bu mahiyetteki içeriği oluşturan veri ve materyaller üzerindeki haklar saklıdır. Diğer bir ifadeyle eser niteliğindeki içerikler üzerindeki fikri haklar, veri tabanı korumasından bağımsız olarak ayrıca fikri hukuk korumasına tabidir. Örneğin, güzel sanat eseri niteliğindeki resim ve tablolardan oluşan bir derleme eser veya veri tabanı içeriğini çeşitli konularda yazılmış makaleleri havi bir veri tabanı, FSEK md. 6 hükümlerine korunurken, derleme veya veri tabanı içeriğini oluşturan güzel sanat veya bilimsel eserler ayrıca kendi başlarına FSEK'in güzel sanat eserlerinin (md. 4) ve ilim ve edebiyat eserlerinin korunmasına ilişkin hükümler çerçevesinde koruncaklardır. Keza, veri tabanı içindeki bir şiir izinsiz olarak bir musiki eserinde güfte olarak kullanılırsa, bu kullanımdan dolayı veri tabanı yapımcısı mütecavize karşı herhangi bir talep ve dava hakkına sahip değildir. Buna karşılık asıl eser sahibi, eser sahipliğinden kaynaklanan hakları nedeniyle mütecavizi dava edebilir. Ancak, tekrar edelim ki, bu koruma sadece eser niteliğini taşıyan içerikler bakımındandır.

Diğer taraftan eser niteliğinde olmayan bazı veri veya materyaller, veri tabanı kullanıcısı tarafından çeşitli amaçlarla hukuka aykırı olarak kullanıldı ise, buna karşı da veri tabanının korunmasına dair kurallar çerçevesinde talepte bulunulamaz. Şartları varsa, haksız rekabet hükümleri veya borçlar ya da ticaret hukukunun genel kuralları çerçevesinde koruma talebinde bulunulabilir.

Bu kapsamda değinilmesi gereken bir diğer konu da özellikle elektronik veri tabanlarıyla ilgili olarak veri tabanına erişimi sağlayan bilgisayar programlarının veri tabanı koruması kapsamına girip girmeyeceği meselesidir. Bilgisayar programı kısaca bilgisayarın işleyişini sağlayan ve kontrol eden talimatlar dizisidir. Veri tabanı ise bir bilgisayar dosyasına konulan çeşitli bilgi ve verilerin koleksiyonudur. Veri tabanlarının içerdiği verilere genellikle bir bilgisayar programı aracılığıyla ulaşılır ve bu program vasıtasıyla üzerinde çeşitli düzenleme ve değişiklikler yapılabilir. Aynı şekilde eskiden çok sayıda insanın çok uzun sürede derleyip toplayabildiği veriler artık çeşitli bilgisayar programları sayesinde derlenip toplanabilmekte değerlendirilmektedir. Kısaca programlar hem veri tabanı oluşturan hem de oluşturulmuş veri tabanlarının kullanılmasını sağlayan araçlardır. Bu nedenle veri tabanlarını bilgisayar programı olarak düşünmemek gerekir. Bunun sonucu olarak, Kanunumuzda bu konuda bir açıklık bulunmamakla birlikte, veri tabanlarını bilgisayar programlarının korunması kapsamının dışında ayrı bir fikrî ürün kategorisinde korunacağı kanısını taşıyoruz. Bu çerçevede, bilgisayarın hafızasında kayıtlı veri tabanının tamamı ya da önemli bir bölümünün izinsiz olarak kopyalanması, bilgisayar programının değil “toplama” (*collection*) eser niteliğindeki veri tabanı üzerindeki hakkın ihlali olarak değerlendirilmelidir.⁴⁶

⁴⁶ **Hicks, J.B.**, “Copyright and Computer Databases - Is Traditional Compilation Law Adequate?” [*Texas Law Review*, April 1987, 65, 1022].

Buna karşılık veri tabanının işletilmesinde kullanılan bilgisayar programına karşı haksız tecavüzler de ilim ve edebiyat eserlerinin korunmasına dair hükümler çerçevesinde korunacaktır. Nitekim, 96/9 sayılı Topluluk Direktifinde açıkça bilgisayar programlarına ilişkin korumanın veri tabanı korumasına tabi olmadığı, programların kendi mevzuatları kapsamında korunacağı hükme bağlanmıştır (md. 1/3). Aynı ilkeyi hukukumuz bakımından da benimsemenin bir sakıncası bulunmamaktadır.

C. Özgün Veri Tabanı Korumasının Hukuki Niteliği ve Süresi

Hukuk sistemimize göre, özgün nitelik taşıyan veri tabanları FSEK md. 6 uyarınca derleme eser niteliğindedir. Dolayısıyla veri tabanlarına tanınan koruma hukuki mahiyeti itibarıyla bir eser korumasıdır. Bunun sonucu olarak, özgün bir veri tabanı sahibi, veri tabanına yönelik hukuki ihlallere karşı, eserin korunmasına ilişkin tüm FSEK hükümlerinden, tıpkı bir ilim ve edebiyat eseri, bir musiki eseri, bir güzel sant veya sinema eseri sahibi gibi yararlanabilecektir. Örneğin mali ve manevi hakların ihlalinden dolayı tazminat davaları açabilecek, tecavüz önlenmesi, men'i ve kaldırılması davalarından istifade edebilecektir. Aynı şekilde Kanunun eseri koruyan cezai hükümlerinden de diğer eser sahipleri gibi aynen yararlanabilecektir. Özgün veri tabanları hukuki nitelikleri gereği FSEK 6 kapsamında işleme ve derleme eser sayıldığı için, eserler için öngörülen genel koruma süresine tabidir. Bu süre de FSEK md. 26 ve 27 uyarınca, veri tabanının alenileştiği tarihten başlamak üzere, veri tabanı sahibinin hayatı boyunca ve ölümünden sonra da 70 yıldır.

3. ÖZGÜN OLMAYAN VERİ TABANI (*SUI GENERIS HAK*) KORUMASI

A. Genel Olarak

Eser niteliğini taşımayan veri tabanı içeriklerinin fikri haklara ilişkin hükümler çerçevesinde eserlere tanınan korumadan yararlanması söz konusu değildir. Ancak, günümüzde ekonomik, sosyal, kültürel ve bilimsel işlevleri dikkate alınarak eser niteliği taşımayan veri tabanı içeriklerinin de korunması yoluna gidilmektedir. Özgün olmayan veri tabanı koruması veya *sui generis* hak koruması işte bu tip bir veri tabanı korumasını oluşturmaktadır.

Gerçekten de özgün olmayan veri tabanı korumasında korunan hukuki varlık ve değer, fikri hukuk yönünden önemli bir özelliği bulunmamaktadır. Diğer bir deyimle, içeriği oluşturan ve veri veya materyal olarak adlandırılan malzemeler hukuken eser olarak nitelendirilemediği gibi, bunların seçimi ve düzenlenmesi itibarıyla fikri hukuk kapsamında korunmaya değer özgün nitelikleri de bulunmamaktadır. Ancak, bu malzemelerin derlenmesi, toplanması, doğruluklarının test edilmesi ve sunulması için göz ardı edilemeyecek miktarda büyük yatırımlar yapılmaktadır. Buradaki yatırımdan kasıt, sadece veri tabanı içeriğinin oluşturulması, doğrulanması veya sunulmasına yapılan parasal yatırım değildir. Bu amaçla sarf edilen zaman ve beşeri sermaye de birer yatırım olarak değerlendirilmektedir. Kanun koyucu burada ekonomik gerekçelerle veri tabanı yatırımcısının veri tabanının meydana getirilmesindeki ekonomik değer arzeden büyük ölçekli emek, zaman ve parasını korumayı amaçlamaktadır.

Veri tabanlarının *sui generis* hak koruması Kanunumuza 5101 sayılı Kanunla birlikte 2004 yılında girmiştir. Anılan kanunla FSEK'e eklenen bir madde ile "Bir veri tabanının içeriğinin oluşturulmasına, doğrulanmasına veya sunumuna nitelik ve nicelik açısından esaslı bir nispet dahilinde yatırım yapan veri tabanı yapımcısı'nın sahip olduğu haklar ve bu hakların sınırları düzenlenmiştir (Ek Md. 8). Söz konusu düzenleme 96/9 sayılı Direktifin 7. vd maddelerinde düzenlenen *sui generis* veri tabanı korumasına ilişkin hükümleri

hukukumuzla transfer amacıyla getirilmiştir. Direktifin 7/1.maddesinde, “Üye ülkeler, içeriğinin elde edilmesinde, doğrulanmasında veya sunulmasında nitelik ve/veya nicelik itibarıyla esaslı bir yatırımın yapılmış olduğunu gösteren veri tabanının yapımcısına, veri tabanının nitelik ve/veya nicelik bakımından değerlendirilebilen içeriğinin tamamı veya önemli bir kısmının başka bir ortama aktarılması ve/veya yeniden kullanılmasına engel olma hakkı tanıyacaklardır” denilmektedir.

B. Özgün Olmayan Veri Tabanı (*Sui Generis Hak*) Korumasının Koşulları

5101 sayılı Kanunla eklenen Ek Madde 8 ve 96/9 sayılı AB Direktifi uyarınca, bir veri tabanının içeriğinin oluşturulmasına, doğrulanmasına veya sunumuna nitelik ve nicelik açısından esaslı bir nispet dahilinde yatırım yapan veri tabanı yapımcısı, veri tabanının içeriğinin önemli bir kısmının veya tamamının; herhangi bir araç ile herhangi bir şekilde sürekli veya geçici olarak başka bir ortama aktarılmasına, herhangi bir yolla dağıtılması, satılması, kiralanması veya topluma iletilmesine izin vermek veya yasaklamak hakkına sahiptir.

Buna göre *sui generis* hak koruması ile ilgili olarak “esaslı bir yatırım yapılmış olması”, “veri tabanının nitelik veya nicelik bakımından içeriğinin tamamı veya önemli bir kısmı” ve üçüncü kişilere yasaklanan fiiller yani “aktarma” ve “yeniden kullanma” kavram ve deyimlerinin ortaya konması gerekmektedir.

a) İçeriğin Oluşturulması, Doğrulanması ve Sunumuna Esaslı Bir Yatırımın Yapılmış olması

Özgün olmayan veri tabanının en önemli unsuru esaslı bir yatırımın yapılmış olmasıdır. Direktif ve Kanunumuzda bu yatırımın veri tabanının içeriğinin oluşturulmasında, doğrulanmasında veya sunumunda yapılmış olması gerektiği belirtilmektedir. Öncelikle belirtelim ki, buradaki yatırım kavramını sadece parasal olarak anlamamak gerekir. O nedenle bir veri tabanının içeriğinin elde edilmesi, doğrulanması veya sunumu için önemli ölçüde insan gücü kullanılmış veya ciddi bir zaman harcanmasına sebep olmuşsa, esaslı bir yatırımın yapılmış olduğunun kabulü gerekir.⁴⁷ Şimdi verinin elde edilmesi, doğrulanması ve sunulmasının ne anlama geldiğine kısaca değinelim.

i) İçeriğin elde edilmesi (obtaining)

“İçeriğin elde edilmesi” deyiimi Kanunumuzda ve Direktifte tanımlanmış değildir. Ancak Topluluk Adalet Divanı bu kavramdan ne anlaşılması gerektiğini Direktif hükümlerinin yorumlanmasından hareketle tespit etmiştir. Buna göre “içeriğin oluşturulması” (*obtaining*) veri tabanının içeriğini oluşturacak veri ve materyallerin yaratılmasından ziyade, bağımsız veri ve materyallerin bir araya getirilmesi, toplanmasıdır. Veri tabanının içeriğinin oluşturulması için söz konusu olan esaslı yatırım da bu amaçla sarf edilen kaynakları ifade eder.⁴⁸

Bu çerçevede ülkemizde yapılan nüfus sayımları veya seçmen tespit çalışmalarını, verinin yaratılmasına örnek olarak verebiliriz. Bu gibi faaliyetlerde çok büyük meblağlarda paralar harcanmaktadır. Bu yatırımlar verinin yaratılmasına sarf edildiği için *sui generis* koruma kapsamında değerlendirilmez. Çünkü *sui generis* veri tabanı korumasının amacı, verilerin yaratılmasına değil, mevcut verilerin bir veri tabanı içeriği oluşturacak şekilde

⁴⁷ Direktif Databasesi, para. 40.

⁴⁸ Çolak, 41.

derlenmesi ve toplanmasına yapılan mali ve mesleki yatırımların korunmasıdır. AB Direktif Dibacesinin 19. paragrafında, tespiti yapılmış bir kaç müzik eserinin bir CD’de toplanmasının *sui generis* hak koruması kapsamında değerlendirilebilecek bir yatırım oluşturmayacağı açıkça vurgulanmıştır. Nitekim Avrupa Adalet Divanı futbol lig fikstürleri davaları konusunda üye ülke mahkemesince Direktifin 7/1 hükmündeki “içeriğin elde edilmesi için yapılan esaslı yatırım”dan ne anlaşılması gerektiğine ilişkin soruya cevaben; veri tabanı içeriğinin oluşturulması için gerekli olan bağımsız materyallerin meydana getirilmesi için yapılan masrafların md. 7/1 kapsamına girmediğini; bu madde anlamında esaslı yatırımdan söz edilebilmesi için mevcut veri ve materyallerin tespiti ve bunların veri tabanında derlenmesi için yapılan masraflar olduğunu ifade ederek, fikstürlerin oluşturulması, doğrulanması veya sunulması için yapılan masrafların esaslı bir nitelik taşımayacağına karar vermiştir.⁴⁹

Divanının *British Horse Racing Board* ve *Wiliam Hill Ltd.* davasıyla ilgili kararında ise, “Direktifin sağladığı *sui generis* hakla korumanın amacı, daha sonra bir veri tabanında toplanabilecek malzemelerin oluşturulması değil, mevcut bilgiler için saklama ve işleme sistemlerinin oluşturulmasını teşvik etmektir” şeklinde görüş açıklamıştır.⁵⁰ Nüfus sayımı örneğinde ise, sayımdan elde edilen verilerin sistematik bir şekilde toplanması ile oluşturulan derlemelere esaslı yatırımın yapıldığını kabul etmek gerekir. Çünkü sayım sonucunda elde edilen verilerin işlenerek anlamlı sonuçlar çıkarılacak şekilde tasnif ve tertibi hem zaman, hem emek hem de para yönünden önemli miktarlara ulaşmaktadır.

ii) İçeriğin doğrulanması (verifying)

“İçeriğin doğrulanması” deyimini de Direktif ve Kanunda tanımlanmamıştır. Ancak, Adalet Divanının yorumlarından hareketle “veri tabanı içeriğinin doğrulanması” deyiminden kastın, içerikte yer alan veri ve materyallerin doğru olduğunun ve dolayısıyla güvenilebileceğinin tespiti olduğu anlaşılmaktadır. İçeriğin doğrulanması için yapılan esaslı yatırım ise, mevcut bir veri tabanı içeriğini oluşturan bağımsız veri ve materyallerin doğruluğunun test edilmesi için yapılan yatırımı ifade eder.

Nitekim, Adalet Divanınının *British Horse Racing Board* ve *Wiliam Hill* davasıyla ilgili kararında, Direktifin 7(1) maddesindeki “bir veri tabanının içeriğinin doğrulanmasına yönelik yatırım” ifadesinden “Veri tabanında yer alan bilgilerin güvenilirliğini sağlamak amacıyla, bu veri tabanının yaratıldığı ve işlendiği zaman toplanmış materyallerin doğruluğunu kontrol etmek için kullanılan kaynaklar anlaşılmalıdır. Sonradan veri tabanında toplanan materyallerin yaratılması aşamasında doğrulama maksadıyla kullanılan kaynaklar bu tanımlamanın kapsamına girmez” denilmektedir.⁵¹ Bu nedenle Mahkemeye göre, bir yarışa katılacak atların listesini hazırlamakta kullanılan kaynaklar ve bu bağlamda kontrollerin yapılması, bu listenin ortaya çıktığı veri tabanının içeriğinin elde edilmesi ve doğrulanmasında bir yatırım teşkil etmez. Buna mukabil, bir menkul kıymetler borsasında işlem gören senetlerin kısa süreli aralıklarla değişen fiyatlarının tv veya bilgisayar ekranlarında görüntülenmesi veri tabanının içeriğinin doğrulanmasına örnek olarak gösterilebilir.⁵²

⁴⁹ ECJ, C-338/02, *Fixtures Marketing v Svenska Spel AB*, 9 Sept 2004, <<<http://europa.eu.int/jurisp/cgi-bin/form.pl>>> Anılan Kararın kısaca Türkçe özeti için bak. Çolak, 63-66.

⁵⁰ ECJ, C-203/02, *The British Hporse Racing Board Lt. v William Hill Organisation Lt*, 9 November 2004, <<<http://europa.eu.int/jurisp/cgi-bin/form.pl>>>. Anılan Kararın Türkçe’ye çevrilmiş bir metni için bak. [FMR, 2005/1, 128-162] (bak. Para. 31).

⁵¹ ECJ, C-203/02, Para. 97/1.

⁵² Çolak, 43.

iii) İçeriğin sunulması (presentation)

İçeriğin sunulması deyimi ilgili mevzuatta özel olarak tanımlanmamış olmakla birlikte, bundan maksadın “veri tabanı içeriğinin takdimi yani düzenlenmesi” olduğu söylenebilir. Dolayısıyla içeriğin sunulmasına ilişkin yatırımdan söz edildiğinde, veri ve materyallerin belli bir amacın gerçekleştirilmesine hizmet edecek şekilde tertip edilmesi ve düzenlenmesi için yapılan yatırımdır.⁵³

Veri tabanının içeriğinin sunulması Kanunumuzda “belli bir maksada göre ve hususi bir plan dahilinde düzenlenme” olarak ifade edilmiştir. Buna göre, içeriğin sunulmasından söz edildiğinde, elde edilen veya toplanan verilerin, veri tabanının yapılış amacını gerçekleştirecek şekilde düzenlenmesi anlaşılmalıdır. Veri tabanı içeriğinin sunumunda çeşitli araçlar kullanılabilir veya çeşitli yöntemlerden yararlanılabilir. Örneğin içerik sunumu elektronik fiziki bir ortamda olabileceği gibi on-line veya off-line bir ortam da olabilir.

Sui generis veri tabanı korumasında içeriğin sunumu bakımından esaslı yatırım, içeriğin sistematik ve metodik şekilde düzenlenmesi için yapılan yatırımı ifade eder. Esaslı yatırım parasal değere sahip olabileceği gibi, örneğin bir kişi bu verilerin sistematik bir şekilde sunumu için önemli ölçüde bir emek ve zaman harcamış ise, bu beşeri mesaiyi de önemli yatırım olarak değerlendirmek gerekir.

b) İçeriğin Tamamı veya Nitelik ve/ya Nicelik Bakımından Önemli Bir Kısımının Aktarılması veya Yeniden Kullanılması Gerekir

Direktifte ve kanun, veri tabanı yapımcısına, verilerin elde edilmesinde, doğruluğunun test edilmesinde ve sunumunda esaslı yatırım yapılmış veri tabanların bu içeriklerinin nitelik ve/veya nicelik bakımından önemli bir kısmının başka bir ortama aktarılması ve yeniden kullanılmasına engel olma hakkı vermektedir. O nedenle bu koşul bakımından konuyu “veri tabanı içeriğinin tamamı veya nitelik ve/veya nicelik bakımından önemli bir kısmı” ve bu “içeriğin aktarılması veya yeniden kullanılması” bakımından ayrı ayrı ele almakta yarar görülmektedir.

i) İçeriğin tamamı veya nitelik ve/veya nicelik bakımından önemli bir kısmı

Veri tabanlarının *sui generis* hak korumasına tabi olabilmesi için veri tabanı içeriğinin tamamı veya nitelik ve/veya nicelik bakımından önemli bir kısmının başka bir ortama aktarılması veya yeniden kullanılması gerektiğine göre, buradaki veri tabanının “tamamı” ve “nitelik ve/veya nicelik bakımından önemli bir kısmı” ifadelerinden ne anlaşılması gerektiğini ortaya koymak gerekir. İçeriğin tamamından kastedilen ne olduğu konusunda tereddüt yoktur. Örneğin bir veri tabanı içeriğinin tamamının başka bir ortama aktarılması halinde ihlal gerçekleşmiş olur. Buna karşılık veri tabanının içeriğinin nitelik veya nicelik bakımından önemli bir kısmından söz edildiğinde, ne kadarlık kısmın önemli sayılacağına ortaya konulması gerekmektedir.

AT Adalet Divanının C-203/02 sayılı *British Horse Racing* davasında bu kavramlara açıklık kazandırdığını da görmekteyiz. Yüksek Mahkemeye göre, Direktifin 7(1) maddesi anlamında “veri tabanı içeriğinin nitelik bakımından önemli olduğu anlaşılan kısmı” ifadesi, veri tabanından alıntı yapılan veya yeniden kullanılan verinin hacminden bahsedilmekte olup, *veri tabanının tüm içeriğinin hacmine bağlı olarak değerlendirilmelidir*.

⁵³ Çolak, 43.

Buna göre bir veri tabanı kullanıcısı, önemli yatırım gerektiren bir veri tabanının nicelik bakımından önemli bir kısmını başka bir ortama aktarmış veya örneğin yeniden yayınlamış ise, alıntı yapılan kısım veya yeniden kullanılan kısım için yapılan yatırım nisbi ve eşit şekilde önemlidir.⁵⁴ Bir veri tabanının içeriği “nitelik bakımından önemli kabul edilen kısmı” ifadesi, korunan veri tabanının genel içeriğinin nitelik bakımından önemli bir kısmını oluşturup-oluşturmadığına bakılmaksızın bir aktarma ve yeniden kullanma eylemlerinin konusu olan içeriğin elde edilmesi, doğrulanması ve sunumu için gerekli yatırım anlaşılmaktadır. Bir veri tabanının içeriğinin nicelik açısından önemsiz bir kısmı aslında onun elde edilmesi, doğrulanması ve sunulması bakımından çok önemli beşeri, teknik veya mali bir yatırım oluşturuyor olmasıdır.⁵⁵

Adalet Divanına göre Direktifin 7.maddesinde geçen veri tabanının “nicelik bakımından önemli bir kısmı” deyişi, “*alıntı yapılan ve/veya yeniden kullanılan verinin hacminden bahsetmektedir ve veri tabanının içeriğinin toplam hacmine göre belirlenmesi gerekmektedir.*”⁵⁶ Buna göre sözgelimi bir telefon rehberi yüzde 40-50 gibi bir kısmının alınması kanaatimizce önemli bir kısmın alınması anlamına gelir. Veri tabanı içeriğinin “nitelik bakımından önemli bir kısmı” deyişi ise, alıntı ve/veya yeniden kullanma eylemine konu içeriğin “nicelik bakımından koruna veri tabanının genel içeriğinin önemli bir kısmını teşkil edip etmediğine bakılmaksızın, bu eylemlere konu içeriğin elde edilmesi, doğrulanması ve sunulması için yapılan yatırımın ölçüğünü” ifade eder. Mahkemeye göre veri tabanı içeriğinin “önemsiz kısmı” deyiminden ise, “hem nitelik hem nicelik bakımından yapılacak bir değerlendirmeye önemli kısım tanımlanmasına ile örtüşmeyen her bölüm, bir veri tabanının içeriğinin önemsiz bölümü olarak tanımlanmalıdır.”⁵⁷

Bu çerçevede, örneğin bir veri tabanının 100 birime mal olduğunu, bu meblağın içerik bazında dağıtıldığında diyelim ki, %10’luk bir kısmın oluşturulması için 100 birimin 50 sinin bu kısma harcadığı düşünülecek olursa, veri tabanı içeriğinin bu %10’luk kısmının nitelik bakımından önemli olduğunu kabul etmek durumundayız. Bu gibi hallerde veri tabanı içeriğinin nitelik ve nicelik bakımından ne kadarlık kısmının önemli olduğuna, somut olayın özelliklerine göre mahkemece karar verilecektir.

ii) İçeriğin aktarılması (extraction) veya yeniden kullanılması (re-utilization)

Kanun koyucu veri tabanı içeriğinin korumasını teminat altına alırken içeriğin tamamını korumak gibi bir düşünceden hareket etmemiştir. Buna göre veri tabanı yapımıcısı, kullanıcının veri tabanı içeriğinin tamamı veya nitelik ya da nicelik bakımından önemli bir kısmının aktarılmasını veya yeniden kullanılmasını engelleyebilecektir. Buradaki “aktarma” (*extraction*) ve “yeniden kullanım” (*re-utilization*) kavramlarının neyi ifade edeceğini açıklığa kavuşturmak gerekmektedir.

Direktifin 2. maddesi (a) bendi uyarınca Direktifin bu bölümü (Chapter III) anlamında aktarma (*extraction*) deyişi, “Bir veri tabanı içeriğinin tamamının ya da önemli bir kısmının herhangi bir araç veya şekilde daimi veya geçici olarak başka bir ortama transfer edilmesidir.” Kanunumuz da bu kavramı “herhangi bir araç ile herhangi bir şekilde sürekli veya geçici olarak başka bir ortama aktarılması” şeklinde tarif etmektedir (FSEK, Ek md. 8/a). Buna göre elektronik ortamdaki bir veri tabanı içeriğinin örneğin tamamı veya önemli bir kısmının yazıcı

⁵⁴ ECJ, C-203/02, Para. 70.

⁵⁵ ECJ, C-203/02, Para. 71.

⁵⁶ ECJ, C-203/02, Para. 82.

⁵⁷ ECJ, C-203/02, Para. 81 ve Aynı para son cümle.

ile kağıt ortamına dökülmesi veya tersi bir varsayımla, matbu bir telefon rehberinin tamamının veya önemli bir kısmının *scanner* ile taranarak dijital ortama aktarılması halinde bu koşulun gerçekleştiği söylenebilir.

Direktifte yeniden kullanım (*re-utilization*) kavramını “Bir veri tabanı içeriğinin tamamının veya önemli bir kısmının; nüshaların tedavüle konulması, kiraya verilmesi, on-line erişim sağlanması veya her hangi bir şekilde iletilmesi suretiyle kamuya sunulması” olarak tanımladıktan sonra “Bir veri tabanı nüshasının hak sahibince veya onun izni ile Topluluk içinde ilk satışının, hak sahibinin Topluluk içinde bu nüshanın yeniden satışını kontrol hakkını tükeneceğini” öngörmektedir (Direktif md. 7/2-b). Kanunumuz yeniden kullanma kavramını “*herhangi bir yolla dağıtılması, satılması, kiralanması veya topluma iletilmesi*” şeklinde tarif etmektedir (FSEK, Ek md. 8/b).

Bu tanımlardan anlaşıldığı kadarıyla kanun koyucu veri tabanı içeriğinin tamamı veya önemli bir kısmının hak sahibinin izni alınmadan herhangi bir ortama kopya edilmiş nüshalarının satışını, dağıtımını, kiraya verilmesini, internet ortamına koyarak veya başka bir şekilde kamuya iletilmesini yasaklamaktadır. Buna göre, başkasına ait bir veri tabanının içeriğinin aynen veya önemli bir kısmının kopyalanması suretiyle oluşturulan kopyalar, ister matbu nüsha olsun ister CD vb dijital ortamlar olsun satılamaz, kiralanamaz veya bir web sayfada diğer kişilerin kullanımına sunulamaz.

C. Özgün Olmayan Veri Tabanı Korumasının İstisnaları

Özgün olmayan veri tabanının *sui generis* hak korumasının istisnaları, kanunumuzda özel olarak belirtilmediği halde, AB Direktifinde ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Buna göre, veri tabanının kamuya ödünç verilmesinin, veri tabanı içeriğinin aktarılması veya yeniden kullanılması eylemi olarak değerlendirilmeyeceği açıkça ifade edilmiştir (Direktif md. 2/son c).

Diğer taraftan veri tabanlarının içeriğinin tamamı veya önemli bir kısmının veri tabanı yapımcısı veya hak sahibinin izni olmadan başka bir ortama aktarılması veya yeniden kullanılması; şahsi kullanım, eğitim-öğretim veya bilimsel amaçlar için serbest bırakılabilmektedir (Direktif md. 9). Bunun için iki şart öngörülmüştür. Bunlardan ilki, veri tabanının kamuya sunulmuş olmasıdır. yayımlanmamış ve alenileşmemiş veri tabanları üzerinde bu tasarruflara cevaz verilmez. İkincisi ise veri tabanının yasal kullanıcı olmak gerekmektedir. Yasal kullanıcı veri tabanının orijinal kopyasının yasal yollardan edinen (satın alan, kiralayan gibi) kişi demektir. O nedenle bir veri tabanının korsan nüshasını satın alan kişinin yasal kullanıcı olduğu söylenemez.

Direktifte, kişisel ihtiyaç kapsamında kullanma yetkisi sadece elektronik olmayan veri tabanları bakımından caiz görülmüştür. Elektronik ortamlardaki veri tabanları için kişisel kullanım kapsamında da olsa bu istisnalar kabul edilmemiştir. Buna karşılık eğitim-öğretim ve bilimsel amaçlı kullanımlar için elektronik olan veya olmayan veri tabanı ayrımı yapılmamıştır. Ancak eğitim-öğretim ve bilimsel amaçlı kullanımlar konusunda bazı özel sınırlamalar öngörülmüştür. Buna göre, veri tabanının eğitim-öğretim ve bilimsel amaçla kullanımı ticari bir amacın gerçekleşmesine hizmet etmemelidir. İkincisi de alıntı yapılan kaynağın gösterilmesidir (Direktif md. 9/b).

Direktifte verilen diğer bir istisna da, veri tabanı içeriğinin kamu güvenliği, idari ve adli bir amaç veya usulî işlem için kullanılmasıdır.

Kanunumuzda da *sui generis* koruma bakımından veri tabanı yapımcısı veya hak sahibinin burada belirtilen haklarına getirilebilecek istisnalar için veri tabanı üzerinde hak sahibi olan kişinin “*Kanunda sayılan istisnalar ile kamu güvenliği, idari ve yargı işlemlerinin gerektirdiği istisnalar dışında izin vermek veya yasaklamak hakkına sahiptir*” denilmektedir. Buna göre, fikir ve sanat eserleri için FSEK’te öngörülen istisna hükümleri veri tabanı içerikleri için de aynen geçerli olacaktır. Örneğin eğitim-öğretim amacıyla temsil, seçme ve toplama eser meydana getirme, bilimsel ve kültürel amaçla genel iktibas serbestisi gibi bir fikir ve sanat eseri için eser sahibi hakkını sınırlandıran tüm istisnai durumlar, veri tabanı üzerinde hak sahibi olanlar bakımından da geçerlidir. Şunu da ifade edelim ki, kanunumuzda AB Direktifinde olduğu gibi veri tabanları üzerindeki haklara getirilen istisnalar bakımından elektronik olan veya olmayan veri tabanı ayrımı yapılmamıştır. Bu yönüyle AB Direktifine uyum sorunumuz bulunduğu söylenebilir.

D. Özgün Olmayan veri Tabanı Korumasının Hukuki Niteliği ve Süresi

a) Korumanın Hukuki Niteliği

Veri tabanlarının içeriğinin diğer bir deyimle özgün olmayan veri tabanının korunması hukuki mahiyeti itibarıyla bir eser koruması değildir. O nedenle de, bu ürünler üzerindeki hakların ihlali halinde FSEK’in eser sahibinin haklarını koruyan hükümlerinin tamamını uygulanması mümkün değildir. Nitekim FSEK Ek Madde 8’in son fıkrasında “Bu maddede tanınmış hakları ihlal edenler hakkında bu Kanunun 72.maddesinin (3) numaralı bendi hükümleri uygulanır” denilerek uygulanacak kanun hükümleri açıkça tahdit edilmiştir. Bu hüküm çerçevesinde içeriğinin oluşturulmasına, doğrulanmasına veya sunumuna nitelik ve nicelik açısından esaslı bir nispet dahilinde yatırım yapılmış olan veri tabanlarının içeriği veya önemli bir kısmı, Ek Madde 8’de belirtildiği şekilde üçüncü kişilerce “a) herhangi bir araç ile herhangi bir şekilde sürekli veya geçici olarak başka bir ortama aktarılması veya b) herhangi bir yolla dağıtılması, satılması, kiralanması veya topluma iletilmesi” halinde FSEK md. 72/3 uyarınca veri tabanı yapımcısı ceza takibatında bulunabilecektir.

Kanunumuzda veri tabanı içeriğinin korunmasıyla ilgili olarak veri tabanı yapımcısının başvurabileceği hukuki yollara ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bu durumda, özgün olmayan veri tabanı yapımcıları haklarının ihlali halinde eser sahibinin yararlandığı koruma kurallarından yararlanabilecek midir?

Doğrusu bu soruya olumlu yanıt vermek oldukça zordur. Çünkü FSEK md. 66, 67, 68, 69 ve 70.maddelerde yer alan hukuki koruma yollarının tamamında eser sahibinde söz edilmektedir. Dolayısıyla bu hukuki araçlar, kural olarak, sadece eser sahipleri tarafından veya eser üzerindeki mali hakları ay da bu hakların kullanılması yetkisini haiz olanlarca kullanılabilen araçlardır. Özgün nitelikteki veri tabanlarının korunmasında veri tabanı yapımcısı veya veri tabanı üzerindeki hak sahibi kimseler bu yetkileri FSEK md. 6 nedeniyle eser sahipleri gibi kullanabileceklerdir.

Ancak özgün olmayan veri tabanları veya diğer bir deyimle Ek Madde 8 uyarınca veri tabanı içeriklerinin korunması açısından aynı şeyi söylemek zordur. Çünkü özgün olmayan veri tabanı sahibinin eser sahibi olma vasfı bulunmamaktadır. Bu durumda, özgün olmayan veri tabanları veya veri tabanı içeriklerine sadece genel hükümlere göre bir hukuki (özel hukuk) koruması sağlanabilecektir. Buna göre özgün olmayan veri tabanı yapımcısı hukuki taleplerini FSEK hükümleri yerine Borçlar Kanununun genel hükümlerine veya şartları gerçekleşmiş ise Ticaret Kanununun haksız rekabete ilişkin hükümlerine dayandırabilecektir.

b) Sui Generis Veri Tabanı Korumasının Süresi

Veri tabanlarının koruma süresi hem hukukumuzda hem de AB hukukunda fikir ve sanat eserlerine uygulanan sürelerle aynıdır. Bu süre FSEK md. 27 uyarınca genel olarak eser sahibinin yaşadığı sürece ve ölümünden itibaren 70 yıl şeklindedir. AB'nin Koruma sürelerine ilişkin 93/98 sayılı Direktifinin 1.maddesinde bu süre kanunumuzdaki gibi düzenlenmiştir.⁵⁸ Esasen FSEK'te 4110 sayılı kanunla 1995 yılında koruma süreleriyle ilgili yapılan düzenlemelerin mehzarının Topluluk Direktifi olduğunu söylemek daha doğrudur.⁵⁹

Veri tabanlarının *su generis* hak korunmasıyla ilgili olarak hem AB Direktifinde hem de Kanunumuzda genel süreden ayrı özel koruma süresi öngörülmüştür. Buna göre, 96/9 sayılı Direktifin 10. maddesi uyarınca veri tabanı yapımcısına sağlanan hak, veri tabanının yapıldığı tarihten itibaren uygulamaya başlar ve koruma süresi 15 yıldır. Ancak koruma süresi, veri tabanının yapıldığı tarihi takip eden yılın ocak ayının birinci gününden itibaren hesaplanır.

Veri tabanı yapımından itibaren kamuya sunulmamışsa, yapımını takip eden 15 yıllık süre içinde alenileşen veri tabanlarında koruma süresi, kamuya sunulma tarihini takip eden yılın ocak ayının ilk gününden itibaren 15 yıldır.

Veri tabanının içeriğinde daha sonra değişiklikler yapılmış ise koruma süresi yeniden başlamaktadır. Ancak bunun için veri tabanı içeriğinde yapılan müteakip ek ve değişikliklerin nicelik veya nitelik yönünden önemli ölçüde yeni bir yatırım olarak değerlendirilebilmesi gerekmektedir. Veri tabanında daha sonra yapılan eklemeler ve değişiklikler nitelik ve nicelik yönünden önemli bir yatırım olarak değerlendirilmesi mümkün ise, veri tabanının bu yatırımdan doğan yeni versiyonu, bağımsız yeni bir veri tabanı gibi kabul edilerek yeni bir koruma süresine tabi olur (Direktif, md. 10/3).

Veri tabanlarının içeriğinin *sui generis* koruması için Kanunumuzda da özel bir koruma süresi öngörülmüştür. Bu süre 96/9 sayılı Direktifin 10. maddesine paralel olarak, 15 yıl şeklinde belirlenmiştir (FSEK, Ek md. 8/III). Fakat bu süre Direktifteki gibi yapımından itibaren değil aleniyet tarihinden itibaren onbeş yıldır.

Kanun ayrıca “Veri tabanının içeriğinde esaslı bir değişiklik meydana getiren ve yeni bir yatırım gerektiren, nitelik ve nicelik açısından yapılan her türlü ekleme, çıkarma veya değişiklik sonucu bu yeni yatırımdan doğan veri tabanı kendi koruma koşullarına hak kazanır” şeklinde bir düzenlemeye yer verilerek Direktifin yenilenen veri tabanlarıyla ilgili koruma süreleri de aynen benimsenmiştir (FSEK, Ek md. 8/III).

Ancak fıkranın sonundaki “*kendi koruma koşulları*” şeklindeki ifade yanlış olmuştur. Bu ifadenin Direktifteki karşılığı “*its own term of protection*” olup, bunun Türkçe çevirisi “kendi koruma süresine hak kazanır” olmalıdır. Çünkü “*term of protection*” koruma şartları değil buradaki özel anlamıyla “koruma süresi” demektir. Direktifin amacı da veri tabanının yeni versiyonunun yeni koruma süresine tabi olacağını vurgulamaktır.

⁵⁸ Council Directive 93/98/EEC of October 1993 *Harmonising the Term of Protection of Copyright and Certain related Rights* [Official Journal, 29.11.1993, L 290/9].

⁵⁹ Koruma süreleri konusunda ayrıntı için bak. Ateş, 241-268.

IV. SONUÇ

Veri tabanı koruması hukuk sistemimize AB ile ilişkilerimiz çerçevesinde nispeten yeni girmiş konulardan biridir. Ancak, bilgi toplumunun önemli ürünlerinden biri niteliğinde bulunan veri tabanlarına ilişkin hukuki düzenlemeler yapılırken Kanunumuzun genel sistematığı dikkate alınmamıştır. Bu da uygulamada tereddütlere yol açılabilecektir. Derleme eser tanımına ilişkin düzenleme bunun somut örneğidir. Aynı şekilde veri tabanı koruması ile ilgili düzenlemeler de, mevzuata aykırılıklar ve uyumsuzluklarla malul durumdadır.

Bu itibarla, kanun sistematığını bozan ve AB mevzuatına uyum yönünde de yeterli görülmeyen bu düzenlemelerin tekrar gözden geçirilmesinde yarar bulunmaktadır. Buna ilişkin görüşlerimizi yukarıda ayrıntılı olarak sunmuştuk. Tekrar belirtelim ki, veri tabanlarının da düzenleme konusu yapıldığı FSEK md. 6'nın mutlaka gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, veri tabanının genel bir tanımı FSEK 1/B maddesinde yapıldıktan sonra md. 6'da sadece özgün veri tabanlarını içerecek şekilde bir değişiklik yapılması gerekmektedir. Diğer taraftan özgün olmayan veri tabanlarına ilişkin Ek madde 8'in de gözden geçirilmesinde fayda bulunmaktadır.

Esasen, veri tabanlarıyla ilgili düzenlemelerin tamamı tek madde halinde de yapılabilir. Bu alternatif değerlendirildiği takdirde, Kanundaki veri tabanlarıyla ilgili düzenlemelerin tamamı başta AB Direktifi olmak üzere, Bern Sözleşmesi, TRIPS Anlaşması ve WIPO Fikri Haklar Anlaşmasındaki ilkelere uygun olarak hazırlanacak yeni ve tek bir maddede toplanabilir. "Veri Tabanları" başlıklı bu yeni madde FSEK'in 6. maddesinden sonra mükerrer nitelikli bir 6/A maddesi şeklinde teselsül ettirilebilir.

KAYNAKLAR

AB Komisyonu, *Türkiye'nin Avrupa Birliğine İlişkin 2003 Yılı İlerleme Raporu*, DPT Yayını, Ankara 2003

AB Komisyonu, *Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2002 Yılı İlerleme Raporu*, DPT Yayını, Ankara 2002

Ateş, Mustafa, “Avrupa Birliğinde Fikri Haklara İlişkin Düzenlemeler ve Türkiye” [*LEGAL Fikri ve Sınai Haklar Dergisi*, 2005/4, 1044-1061]

Ateş, Mustafa, “Fikri Haklar ve Bağlantılı Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye” [*FMR*, C. 6, 2006/1, 15-54]

Ateş, Mustafa, *Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması*, Ankara 2003

Braunstein, Yale, M, “Economic Impact of Database Protection in Developing Countries and Countries in Transition” *WIPO Standing Commity on Copyright and Related Rights*, 13-17.5.2002, <http://www.wipo.org/en/meetings/2002/scrr/doc/scrr72.do> (10.4.2005)

Brown/Brayn/Conley “Database Protection in a Digital World” [*Richmond Journal of Law&Technology*, 1999, Vol. VI/1, 20]

Commission of the European Communities, *DG Internal Market and Services Working Paper – First Evaluation of Directive 96/9 on the Legal Protection of Databases*, Brussels 12 December 2005.

Czatnota, B., & R. Hart, *Legal Protection of Computer Programs in Europe - A Guide to the EC Directive*, Butterworths, Wiltshire 1991

Çolak, Uğur, “Topluluk ve Türk Hukukunda Veri Tabanlarına Sağlanan *Sui Generis* Koruma ve *Spin-Off* Teori” [*FMR*, 2005/1, 20-67]

Davison, J. Mark, *The Legal Protection of Databases*, Cambridge 2003.

Goldstein, P., *International Copyright, Principles, Law and Practice*, Oxford 2001

Hicks, J.B., “Copyright and Computer Databases - Is Traditional Compilation Law Adequate?” [*Texas Law Review*, April 1987, 65, 1022]

Öztañ, Fırat, “Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda İşlenme Eserler” *Prof. Dr. Ali Bozer'e Armağan*, Ankara 1998

Ricketson, Sam, *The Bern Convention for the Protection of Literary and Artistic Works: 1886-1986*, London & Reading 1987

Sanks, T.M., “Database Protection: National International Attempts to Provide Legal Protection for Database” [*Florida State University Law Review*, 1998, Vol.25, 991]

Stamatoudi, Irini, *Copyright and Multimedia Works: A Comparative Analysis*, Cambridge 2002

Şekerci, R., “Avrupa Veri Tabanı Yönergesinin Türk Hukukuna Uygulanması” *Bilişim Toplumuna Giderken Psikoloji, Sosyoloji ve Hukukta Etkiler Sempozyumu*, Ankara 23-24 Mart 2001

Tekinalp, Ünal: *Fikrî Mülkiyet Hukuku*, İstanbul 1999

Tekinalp, Ünal, “Derleme Eser, Düşünce Yaratıcılığı ve Bunun ‘Hususiyet’ Üzerindeki Etkisi” (*Derleme Eser*), [FMR, 2005/1, 69-76].

Topaloğlu, Mustafa, *Bilişim Hukuku*, Adana 2005

Tritton, Guy, *Intellectual Property in Europe*, London 1996

Üstün, Gürsel, *Fikri Hukukta İşleme Eserler*, İstanbul 2001

WIPO, *Intellectual Property Handbook: Policy, Law and Use*, Geneva 2001

Yılmaz, Murat, “Dijital Kütüphanelerde, Elektronik Veri Tabanlarında ve Multimedya Ürünlerinde Telif Hakkı Sorunu” [FMR, 2005/1, 77-112]